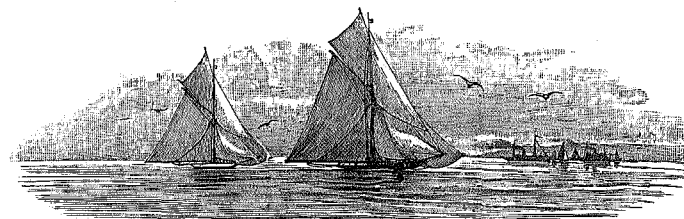

fastslog murstensbygning og tillod, at omkostningerne bestredes af de angellste stiftelses midler. Den 29 januar 1787, kongens fødselsdag, indviedes med megen høitidelighed den prægtige og for datidens latinske skole rummelige bygning, der tillige afgav lokale for videnskabselskabet og dets samlinger. Trondhjem kunde længe være stolt af at eie den anseeligste skolebygning i landet. Den fik medrette indskriften: Monumentum pietatis Thomæ Angeli.

Under Schönings nærmeste eftermænd (Kleist, Smith og Løft) gik skolen snarere tilbage end frem. I slutningen af aarhundredet lededes den af Søren Monrad (1789—98), den fra det norske selskab bekjendte „Søren Latiner“, tidligere rektor i Kristiansand. Efter hans egen fremstilling modtog han en discipelskare, som var baade uvidende, doven og faad, og saa forfømmelig, at naar han traadte ind i klasserne om morgenen, savnede han lige indtil halvdelen af eleverne. Han fandt det derfor nødvendigt at optræde med stor strengthed, i den grad at han begyndte at frygtes „som lynild og torden“. Dette hjalp, og der kom snart orden i tingene. Alligevel gik discipeltallet paa den tid sterkt nedad, hvilket vel for en væsentlig del maa sættes i forbindelse med realskolens oprettelse; denne skoleart svarede til tidens aandstræning og har visse træk trukket disciple bort fra latinske skoler. Ved Monrads død gik der i denne kun 32, og i 1804 talte den kun 15 disciple. Medens Monrad var rektor, fik de norske kathedralskoler tilladelse til at afholde examen artium for sine dimittender; i Trondhjem afholdtes artium første gang 1797 for ikke mindre end 11 kandidater.

Der var i Danmark allerede i en aarrække arbeidet med stor iver paa en gennemgribende og høist fornøden omordning af hele det høiere skolevæsen. Man var i begyndelsen af det 19de aarhundrede kommen saavidt, at enkelte skoler organiseredes efter de nye principer. I 1806 blev Trondhjems skole „reformeret“. Dertil hørte afskaffelsen af det gamle klasselærersystem; istedenfor hørerne indsattes 4 adjunkter, der var faglærere ligesom nu. Konrektoratet ophævedes. Ogsaa med undervisningsgjenstandene foretoges der en række indgribende forandringer i den nye tids aand, hvilket alt nærmere fastsloges ved skoleordningen af 1809. Dermed indtraadte de skoleforhold, som i det store og væsentlige har holdt sig til den seneste tid.

De gamle Kampe om Trondhjem.

Af

Dr. Bugvar Nielsen.

Flere Gange har Trondhjem og Trøndelagen været en Indsats i de indbyrdes Krige mellem de nordiske Magter. Kampen om det gamle Erkebispedømme, som engang var Norronavældets Midtpunkt, har ogsaa i de Tider, da Norges politiske Magt kun var ringe, haft en afgjørende Indvirkning paa Begivenhedernes Gang, og der er i Trondhjemsfjordens Omgivelser ført flere Kampe, der have gjældt Herredømmet over disse frugtbare Landskaber. En vekslende Skjæbne har rammet dem, og Trøndelagen har under disse Kampe lidt meget. Sagatiden havde bragt Uro og Strid. Men de senere Tider have desuagtet seet skarpere Strid, hvori det for Alvor har gjældt Trøndelagens Bevarelse som norsk Land, og det kan derunder til enkelte Tider have seet mørkt nok ud. Imidlertid er dog Udgangen bestandig bleven den, at dette Landskab med de gamle Minder og den herlige Nationalhelligdom er bleven hævdet som norsk. Af disse Kampe er der meget at lære. Historien forstaaes bedre ved dem, og af Skildringen af Krigens Rædsler vil den forstaaende Læser kunne lære at elske Fredens Velsignelser.

For en Del er der til samme Tider fra Trøndelagen ogsaa kjæmpet om Besiddelsen af det gamle norske Landskab Jæmteland, saavel før som efter 1645, da dette ved Brønnsbrofreden var bleven afstaaet, hovedsagelig som en følge af den Modgang, der paa fjerne Valpladse havde rammet det dansk-norske Monarkis Stridskræfter. Der er fra Norge sat meget ind paa det Maal, først at bevare, der-

næst paa at gjenerobre Jæmteland og Herjedalen. Der er kjæmpet længe om disse tvende Landskaber, og gjentagne Gange have de norske Regimenter vist sine seierlige faner paa deres Grund.

Ursagen til, at ikke Jæmteland allerede i 1657 blev lagt tilbage under Norges Krone, er ogsaa helt at søge i de Uheld, der rammede langt udenfor vore Grænser. Paa den anden Side vil alene en meget uhistorisk Betragtning kunne lægge det udelukkende Ansvar for Norges Tab af Landeomraade over paa Broderlandet Danmark. Naar de norske Hære i mange af de Krige, de to den Gang forenede Kongeriger førte mod Sverige, baade vandt Ude og Fordele, da byder Retfærdigheden at erindre, hvad derved inddirekte er hjulpet af den danske Hær, som paa andre Kanter bandt Dele af de svenske Stridskræfter. Først naar der tages Hensyn dertil, vil man kunne rigtig bedømme vore egne Landsmænds Bedrifter i Trængslernes Dage.

Med det begrænsede Rum, som her staar til Raadighed, er det ikke muligt om alle de gamle Kampe at levere en mere udførlig Skildring. Her kan der alene være Plads til at medtage de større Træk og fæste Opmærksomheden ved de varige og endelige Resultater. Af alle disse Kampe er den uden Sammenligning vigtigste og betydningsfuldeste den, som førtes i Aarene 1657—1660, og der vil derfor blive dvælet mest ved den. Om denne Kamp foreligger desuden de fyldigste Oplysninger i vor historiske Litteratur, og den har gjentagne Gange været behandlet af saavel norske som svenske Forfattere. For de øvrige Kampes Vedkommende er ikke altid Stoffet lagt tilrette i den samme Udførlighed.

Om dem alle gjælder forøvrigt, hvad der forlængst er fremført om den første Kamp, — at derunder lagdes Grundvolden til et Had og en Uvillie, som senere hen alt mere voksede mellem de tvende Folk, der levede paa den skandinaviske Halvø.

I disse Aar lagdes „Spiren til Aarhundreders Had og Misforstaaelser“, og Historien om de Begivenheder, som hidrog til at skabe disse, er lærerig. Men der er ogsaa en lys Side derved. I de samme Kampens Tider blev tillige under haarde Trængsler det norske Folk paa ny samlet og atter vakt til national Bevidsthed. Hvad foregaaende Aarhundreder havde forspildt, det blev i disse Aarens Aar gjenvundet, og det Norge, der tilsidst gik ud af de lange Trængsler, var modnet i de tunge Dage.

Det er da Brudstykker af disse Trængsleres Historie, som det er Hensigten at sammenstille paa de følgende Blade.

*

*

*

Den nordiske Syvaarskrig, der tog sin Begyndelse i Slutningen af 1563, vilde, om den var bleven ført med Kraft fra svensk Side, efter al Sandsynlighed have ledet til en Sprængning af Foreningen mellem Norge og Danmark¹⁾. I dennes Sted vilde der være traadt en forening mellem Norge og Sverige, om hvilken det med Sikkerhed kan formodes, at den meget hurtig maatte have ført til en Sammensmeltning af de tvende Nationaliteter. Profesør E. Daae har om denne Krig sagt: „Landet havde ingen national Hær, og den danske Regjering havde ikke Evne til at afse Leietropper til Norges forsvar; dets Befalingsmænd maatte da hjælpe sig med uøvede Bønder, der kun med største Ulyst greb til Vaaben. Norges Almue havde endnu ikke lært at se Fiender i de Svenske og havde heller ikke endnu levet sig ind i Foreningen med de Danske.“

Jæmteland var Norges mest udsatte Provins, og det blev, sammen med Herjedalen, allerede om Høsten 1563 erobret af den svenske Ridder, Hr. Knut Harraldsen Soop. Det blev dog snart taget tilbage af Befalingsmanden over Trondhjems Gaard og Len, Evert Bildt til Ravnholt. Men saa kom der i Begyndelsen af 1564 et nyt svensk Angreb, som levedes af en protestantisk Fransmand i svensk Tjeneste, Claude Collart, eller som han almindelig benævntes, Claudius Gallus. Han indtog nu i februar Maaned det hele Jæmteland og gik endnu i samme Maaned over Fjeldet ved Sul og kom ned i Værdalen, hvorefter han rykkede frem til Stenviksholm, som var Trondelagens eneste fæste Punkt. Allerede den 1ste Marts overgav Evert Bildt denne Fæstning, og Claude Collart var dermed Herre over det hele Len. Fremfor alt var Trondhjems Stad hans sikre Bytte.

Saa vel Børgerne som Geistligheden viste sig meget villige til at gaa Claude Collart tilhaande. Ingen Modstand gjordes, og kun ganske faa vovede at lægge for Dagen, at de ikke yndede det nye Herredømme. En af disse modige og troe Mænd var den gamle Biskop, Magister Hans Gaas. For øvrigt underkastede man sig, dels godvillig, dels tvungen, og svenske Udsendinger og Krigere optraadte viden om, mod Syd til Søndmør og nordover til Helgeland. Overalt blev den svenske Konge, Erik XIV anerkjendt som Konge. Paa Danmarks og Norges Konge, Frederik II, syntes ingen længere at

¹⁾ For dette Afsnits Vedkommende er min Kilde den i 1872 udgivne lille Afhandling af Dr. Ludvig Daae, *Krigen nordensfjelds 1564*, til hvilken jeg derfor her i Almindelighed henviser, ligesom til Charles Delgobes Afhandling om Claude Collart de Verzy, *Proceedings of the Huguenot society of London*, vol II (1887), Pag. 154 flg.

tænke, — og dog skulde ikke det nye Herredømme blive af lang Varighed.

Åf sine medhavende 4000 Mand sendte Claude Collart 1800 Mand til Sverige. I Trondhjem førte han et udsvævende Liv og foretog derhos allehaande Skridt, der maatte vække Uvillie. Domkirken blev saaledes brugt til Hestestald. Egentlig havde han selv ønsket at drage tilbage til Sverige; men de store Snemasfer, der havde ophobet sig paa Grænsejældene, gjorde dette foreløbig umuligt, og han bestemte sig i Stedet for at gjøre et Angreb paa Bergen, i hine Dage Norges betydeligste Stad.

Forinden dette skede, rykkede imidlertid en norsk Styrke ud fra Bergen, bestemt til at tage Trondhjem tilbage. Erik Rosenfrans, den daværende Befalingsmand over Bergenhus Lehn, havde med adskillig Energi taget sig af dette Unliggende. Han havde opbudt Bønder af Nord- og Søndhordland og dertil faaet seksti Mand, som vare stillede af Byens norske Borgere. Endvidere hvervede det tyske Kontor en Del Krigsfolk, og desuden havde han den lille Besætning paa Bergenhus. Til sammen kunde han paa denne Maade have omkring 4000 Mand. Men for det meste var dette en saare uøvet Skare, der savnede al Disciplin, og ved hvis Brugbarhed der kunde sættes et meget stort Spørgsmaalstegn.

Til Transporten havde en Del Jagter, som stillede af Bønderne, og de saakaldte Skyttebaade eller Skjærbaade, der havde afløst de gamle Ledingsflibe og underholdtes af Bygderne. Fremdeles udrustedes der i Bergen tre Orlogsskibe, „Duen“, der var Kongens, „Svanen“, som bekostedes af Bergens Borgerstab, og et tredie, som bekostedes af det hanseatiske Kontor. Over denne lille Flaade og over den hele Styrke sættes som Befalingsmand Adelsmanden Erik Munk til Hjørne, der i den Anledning førte Titel af Admiral. Ogsaa Evert Bildt stødte til, idet han havde faaet Lov til at forlade Trondhjem med sit eget Skib. Han kom til Bergen og drog nu tilbage, med dette og hundrede Krigsmænd.

I de første Dage af Mai kom Erik Munk til Trondhjem, som paa Stedet maatte overgive sig. Almuen var kjed af det svenske Herredømme og gik over. Bønderne hjalp til og vare med at fange flere svenske Afdelinger, som kunde være paa indtil hundrede Mand.

Resten af den svenske Hærstyrke samlede sig paa Stenviksholm, hvis stærke Mure vistnok længe kunde have udholdt en Beleiring, saafremt Borgen blot havde haft Vand. Den var vel provianteret. Men paa Undsætning kunde der for det første ikke haabes. Den

22de Mai maatte derfor Stenviksholm overgives paa Naade og Unnaade. Claude Collart førtes som fange til Bergen og senere til Danmark, hvor han blev behandlet med Strengthed. Om hans endelige Skjæbne høres Intet.

To Gange kom svenske Tropper over Sjældene for paa ny at vinde Trondelagen. Men begge Forsøg mislykkedes. I December 1564 og i Marts 1565 viste de sig baade for Trondhjem og Stenviksholm, men vendte snart igjen tilbage til Jämteland. Deres Dei betegnedes ved vilde Hærjinger. Senere hen var det paa disse Kanter forholdsvis roligt, medens Jämteland og Herjedalen forblev i svensk Vold lige til Fredsslutningen i 1570. Ved denne bleve de tilbagegivne.

Det hele havde været en kort, men ødelæggende Episode. Ikke fra nogen af Siderne kan det siges, at der var øvet lysende Bedrifter, og de Skarer, der kom fra Sverige, synes i det Store taget at have været af den samme udisciplinerede Beskaffenhed som de, der sendtes imod dem fra Norge. Angreb som forsvar var lige primitivt, og omend Stenviksholm kunde være en fæstning af respektabel Styrke, saa gav heller ikke dens Beleiring Anledning til at øve nogen større Daad eller til at udfolde nogen militær Kunst.

Norge eiede faktisk ingen Hær. Udenfor de ganske smaa Besætninger paa Baahus, Åkershus, Bergenhus og Stenviksholm var her ingen Soldater, og man var henvist til den gamle Bondevæbning, som aldeles havde udspillet sin Rolle, og som desuden maatte opbydes og organiseres helt af nyt, hver Gang den skulde bruges. Nordhordlands Bønder havde desuden ikke været meget villige, da Erik Rosenfrans opfordrede dem til at drage i Kampen, og det havde haft sine Vanstieligheder at bevæge dem til at stille sit Opbud. Tilfældigheder kunne have afgjort disse Kampe, og en mere øvet Krigsmand end Claude Collart vilde have kunnet byde en energisk Modstand, som Erik Munk maaske ikke havde formaaet at overvinde. Det var saadanne Tilfældigheder, der gav Trondelagen tilbage til Norge, men rigtignok i en meget ødelagt Tilstand. Krigen havde sat sine Spor fra Søndmør til Helgeland.

Til trods for Syvaarskrigens bitre Erfaringer, blev der endnu ikke paa lange Tider gjort Noget for at hæve Norges Modstandskraft. Landet laa fremdeles værgeløst, da Krigsfaren næste Gang truede.

*

*

*

Kalmarfrigen var denne næste Krig. Trondhjem var i den ikke selve Krigens Skueplads. Men dens Virkninger føltes baade i

Byen og i det store Trondhjems Len¹⁾. Atter igjen viste sig de store Mlemper, som vare forbundne med Mangelen af et eget norff Hær-væsen, og idet der nu atter skulde strides til et Opbud af Almuen, blev det særdeles vanskeligt at komme nogen Vei. Befalingsmanden over Trondhjems Len, Sten Bilde, var heller ikke Manden for at lede nogen kraftig militær Aktion, og den nordensjeldske Krigshistorie fra Aarene 1611 og 1612 byder alene Billedet af Raadløshed og Forvirring.

To tusinde Mand skulde Trøndelagens Bønder stille, og en saadan Styrke marscherede virkelig ogsaa, da det led ud paa Sommeren, over fjeldet til Jæmteland, hvor den leirede sig. Opholdet blev dog ikke af lang Varighed, og den store Bondestyre formaade ikke i Længden at beskytte Jæmteland mod fiendtlige Angreb. Den var en udisciplineret Hob, der savnede al Øvelse og ikke havde Mod. Jæmterne vare oprørske og ingenlunde tilfredse med at faa saa mange Bønder fra Trøndelagen at underholde, og da en svensk Styrke under Baltzar Beck rykkede ind, var der for Bønderne Intet at foretage uden hurtigst muligt at se til at komme bort. Paa nogle Steder var der Haandgemæng. Men naar Bønderne saa Blodet flyde, tog de tilbens, og Ingen kunde da faa dem til at stanse. Paa denne Maade kom den saakaldte norffe Hær hurtigere tilbage fra Jæmteland, end den var kommen derhen, og for Resten af Krigen var Provinsen tabt. Al frigerff Uand syntes at være uddød hos Trønderne, og i det følgende Aar, 1612, forestod atter nye Ydmygelsler.

For svensk Regning var der i Nederlandene og Skotland foretaget omfattende Hvervinger. Det skotske Korps, der anførtes af Alexander Ramsay, og hvorved den i de norffe Sagn forherligede George Sinclair gjorde Tjeneste som Kaptein, styrede om Sommeren 1612 over til Romsdalen og drog derfra Landeveien til Gudbrandsdalen, hvor dets videre Skjæbne er vel bekjendt. Heldigere var det nederlandsk Korps.

Dette talte 1200 Mand og var hvervet af en flanderrff Officer i svensk Tjeneste, Jan van Monkhoven, Oberst og General-feltvagtmeester. Han styrede mod Trondhjemsfjorden og viste sig den 19de Juli udenfor Trondhjem, hvor han dog ikke indlod sig paa

¹⁾ Her kan bl. a. henvises til min Biografi af Jens Bjelke til Østraat (1872), S. 26 fig.; Charles Delgobe, Jan van Monkhoven, trykt i *Messenger des sciences historiques de Belgique*, LXIII (1889); Thomas Michel, *History of the Scottish expedition to Norway in 1612*; *Historisk Tidskrift*, IV, S. 109 fig. m. m.

nogen Landgang, hvad jo hverken kunde stemme med hans Planer eller have budt ham nogen paatagelig Fordel. Sten Bilde havde samlet alt, hvad han havde af Kanoner, nede ved Søen og aabnede derfra en Kanonade, som besvaredes af de fiendtlige Skibe. Den paafølgende Morgen styrede disse ind til Stjørdalen, hvor Monkhoven og hans Soldater gif iland, medens Skibene uhindret seilede tilbage.

Det forsøgtes atter at stanse Fiendens Marsch ved opbudne Bønder, der endog skulde have mødt i et Antal af tusinde Mand. Men dette var til ingen Nytte. Naar Bønderne hørte Kuglerne hvine, tog de tilbens, og Monkhoven kunde uhindret fortsætte sin Marsch over Merakerfjeldet, hvorefter han gjennem det af Svenskerne besatte Jæmteland drog videre mod Syd og naaede Stockholm. Han kjæmpede senere med sine Tropper under de svenske Fæner, men faldt allerede 10de September 1614 ved Beleiringen af Gdoff paa Østsidan af Peipus.

Det hele havde været en for Nordmændene ydmygende Affære. Det kunde ikke forbedre Sagen, at der bagefter blev grebet til strenge forholdsregler mod de virkelig eller formentlig Skyldige. Ulykken var nu engang skeet. Af større Betydning var det, at der nu omsider gjordes de første Skridt til at skabe en norff Hær.

I 1614 anordnede nemlig Kong Christian IV, som havde forstaaet, at Landet ikke længere kunde ligge værgeløst, at der skulde opættes en Hær, som altid kunde være til Raadighed. Denne Bestemmelse blev dog neppe fuldt gennemført. I 1628 blev der imidlertid taget kraftigere fat, og der blev da virkelig oprettet en ordentlig Hær, inddelt i Regimenter. I 1629 blev ogsaa denne opløst. Men dette var for sidste Gang.

Christian den fjerde lod ikke Sagen hvile. I 1638 tog han den paa ny op, og i 1639 bevilgede det norffe Ständermøde, hvad han ønskede til Hærens Underhold, hvorefter de fornødne Regimenter og andre militære Afdelinger paany bleve opsatte i Løbet af 1640 og 1641 og forsynede med en Del Officerer, skjønt ingenlunde tilstrækkeligt for Behovet. Ved Forordningen af 19de September 1641 gaves der nærmere Regler for den saaledes gjenoprettede nationale norffe Hær, der siden uden Afbrydelse har bestaaet.

Hannibalsfeiden, som den næste Krig med Sverige gjerne benævnes i Norge efter Statholder Hannibal Sehested, og som varede fra 1643 til 1645, gav den norffe Hær Anledning til at staa sin første Prøve. Denne blev dog ikke meget glimrende. Krigen førtes uden

Plan, og Hæren var ganske ny. Alligevel har denne Hær udrettet saa meget, at den i det Væsentlige værgede Landet mod de store fiendelige Indfald, som tidligere havde foregaaet.

Trøndelagen berørtes ikke direkte af denne Krig. Et svensk Indfald i Jämteland, Januar 1644, var kun af kort Varighed, og de norske Tropper kunde snart efter paa ny besætte baade Jämteland og Herjedalen, ja endog gjøre et Indfald i Helsingland. Hvad der i Trondhjem følte mest byrdefuldt, var Indkvarteringen, der kostede den paa hin Tid ganske lille By forholdsvis store Summer. I 1657 opgav Borgerne, at de havde maattet udrede 14,000 Rdl. til Underhold af de Soldater, som erobrede Jämteland tilbage, hvilket de fandt at være en stor Sum.

Ved freden i 1645 blev Jämteland med Herjedalen afstaaet til den svenske Krone. I de følgende Krige handlede der ikke om at forsvare, men om at gjenerobre disse Landskaber.

*

*

*

Frederik den Tredies Krige¹⁾ med Carl X Gustaf frembyde mange mørke Punkter; men de eie ogsaa sine Lysider. Under dem er ogsaa den mærkeligste Kamp om Trondhjem ført, som overhovedet kjendes. Det er den, som førtes i Aarene 1657—1660. I sig selv mærkelig og interessant, har denne ogsaa en særegen Episode for sig, idet Trondhjems Stad og Len den Gang for en kortere Tid var afstaaet til den svenske Krone og allerede var indlemmet i Sverige, men derefter blev gjenerobret af den nationale norske Hær. Det er i mange Henseender en mere end almindelig lærerig Historie, som disse Aar byde. Hvad der skede dengang, har været grundlæggende for Nordens paafølgende Historie. Det var den sidste Gang, der med Udsigt til Held kunde tænkes paa en Sammenslutning med Vold af alle tre Kongeriger. En saadan blev forsøgt, men mislykkedes.

I denne haarde Kamp træder to Kongestikkesler frem foran de øvrige, som de, der virkelig lede og give Begivenhederne deres Farve. Danmark og Norge styredes af Frederik III. Sveriges mægtige Monarki havde Carl X Gustaf i sin Spids. Ingen af disse var personlig tilstede i de Udsnit af Krigen, der udfjæmpedes i Trøndelagen. Men de havde sin store Betydning som Ophavsmænd til denne og som dens øverste Ledere. Kong Frederik er en Personlighed,

¹⁾ Om disse i Almindelighed kan henvises til Dr. J. A. Fridericia, *Adelsvældens sidste Dage*.

som det ikke er let at forstaa. Han har sat blivende Spor efter sig i sine Landes Historie, og han har vist sig som en forsigtig Herre, der vidste at beregne sine Chanser. Hans Svaghed laa i hans Had til Sverige og hans Hævnlyst mod dette Rige. Det var den, som bragte ham ind paa den Politikk, der i 1657 fremkaldte Krigen, og dermed tilføiede hans Stater det største Tab, de nogensinde havde lidt. Han havde meget at herne, idet Sveriges voksende Magt ikke alene havde udviklet sig paa Beføstning af Danmark og Norge, men ogsaa havde frydset hans personlige Interesser.

Imod ham stod den kraftfulde Kriger, Carl Gustaf. En overlegen Hærfører, men ofte brutal Personlighed, for hvem Intet kunde komme mere fordelagtig end den dansk-norske Konges angribende Politikk, der aabnede ham Udgang til at foretage de Erobringer, som først helt kunde afrunde Sveriges gamle og nye Besiddelser. Ogsaa en anden Mulighed blev til samme Tid lagt frem for Carl Gustaf. Den ham paatvungne Krig gav ham Udsigt til at kunne sammensmelte de tre nordiske Riger. En saadan Forening kunde været mulig. Den laa meget nær, og den kunde været sat igennem, hvis den svenske Konge havde formaaet at gennemføre de store Planer, hvormed han omgikkes i August 1658, da saa Meget dæmrede for hans Øine, og da han drømte om, at Timen var nær, da han kunde optage den stolte Titel som Sveriges, Götalands, Danmarks, Norges og Vendens Konge. Disse Planer bleve aldrig til Virkelighed. Krigens endelige Virkninger bleve helt andre, end han havde tænkt. Kampene i hine Aar bidroge overmaade meget til at uddybe Modsatningerne mellem de nordiske Folk. Ved dem knyttedes Nordmændene nærmere til Danmark, medens baade det norske og det danske Folk lærte sig op til at se sine naturlige Fiender i det med dem saa nært beslægtede svenske Folk. Frederik III's Syn paa Sverige som Arvesønden blev ogsaa hans Folks Syn.

Forinden Krigen var det dansk-norske Monarki stærkt svækket. Mange Træk tydede paa, at det befandt sig paa et langt fremskredet Standpunkt af sin Selvopløsning, og at det blot var et Tidsspørgsmaal, naar det omsider maatte falde i Stykker. Der var en stærk finansnød; den gamle danske Adels var saavel i moralsk, som i økonomisk Henseende kommet over i en sorgelig Nedgang og magtede ikke længere at hævde sig en Plads som den første Stand. Ogsaa i Norge var der forvirring, og der kom ligeledes her tilsynne en Selvopgivelsens Aand, som var lidet lovende for Fremtiden. Denne var navnlig meget stærk i Trøndelagen, og her var der, især i Trondhjems

Stad, mange uwillige og ligegyldige Personer, for hvem det kunde synes at være en Hovedsag at føre det store Ord og oprigle det utilfredse Folk. Det var en gjærende og uklar Misfornoieelse, som kom frem, og dens Talsmænd vidste neppe, hvad de selv ønskede. Men deres Uwillie vendte sig mod de Styrende, og de stræbte efter en Forandring i det Bestaaende. Denne kom da ogsaa.

Krigen blev en haard Straffedom over det norske som over det danske Folk. Men den rensede Lusten; den fjernede megen Raadsheden og gjengav de to Folk Bevidstheden om sit eget Værd. Statens Legeme var dog ikke saa sygt, som det kunde have seet ud, og det lykkedes — omend gennem megen Møie og mange Lidelser — at gjenopføre Monarkiets allerede vaklende Bygning paa et bedre og varigere Grundlag. Det er dog ikke med Statshistorien, vi her skulle syselsætte os. Emnet er kun en enkelt, men rigtignok meget vigtig. Episode af Norges Historie, og selv det kun forsaavidt denne vedkommer Trøndelagen. Men ogsaa denne er lærerig, forsaavidt den kan vise os, hvad et Folk formaar at udrette, naar det i Tødens Time samler sig til Værn for sin egen Arne, og naar det ledes af Mænd, som ere sig bevidste, hvad Fædrelandet er berettiget til at kræve af dem. Saadanne Mænd havde Trøndelagen og hele Norge i 1657 og i de følgende Aar. Det var, som om de pludselig stød op af Jorden, da der kaldtes paa dem, — dels var det indfødte Nordmænd, dels danske, dels Mænd, som vare fødte fjernt fra Monarkiet, men desuagtet nu kappedes med dets egne Mænd om at vove Alt for dets Redning. Som Førere af norske Hærsafdelinger have Mændene fra 1657—1660 Ret til en hædret Plads i vort Fædrelands Historie. Med smaa Midler kunde de udrette meget og opnaa store, blivende Resultater.

Men denne Krig, der skulde faa en afgjørende Indflydelse paa de nordiske Rigers Skjæbne, var til en Begyndelse en uretfærdig Krig. Den var tillige en uflog Krig. Sverige var, med Finland og Østerrøprovinserne, efter Trediveaarskrigen en Militærmagt af høj Rang, og der krævedes meget for at kunne angribe det med Udsigt til Held. Mindst af alt var den dansk-norske Stat, med sine svage militære Hjælpemidler, istand til at føre et ødelæggende Slag mod sin Nabo. I Norge havde saaledes Mærene efter 1645, da den sidste Krig med Sverige var afsluttet, kun seet Indskrænkninger i Landets Forsvarskraft. Krigserklæringen i 1657 var ligesaa letfindig i sin Begyndelse, som den blev ulykkelig og skjæbnesvangere i sin Udgang. Ansvar for dette lidet overveiede Skridt falder helt paa Kong Frederik og det

danske Rigsraad, der troede at kunne faa Opreisning og Hævn for, hvad der tidligere var tabt, og som derved kunde støtte sig til en opblussende Stemning i Danmark. Forudsætningen for, at dette skulde kunne lykkes, var den, at Sveriges Konge og Sveriges Hær skulde være bunden paa en fjern Krigsskueplads og dermed være hindret fra at yde Modstand. Det viste sig imidlertid snart, at man her havde opgjøret sine Beregninger under aldeles urigtige Tanter. De ventede Allianser udeblev, og den svenske Konge kunde hurtig føre sin Hær mod Danmarks Grænser. Stødet kom, ført af Carl Gustafs kraftige Arm, og det blev forfærdeligt i sine følger. Hvad denne Krig bragte af Hjemløghed og Ødelæggelser, vil omtrent være uforstaaeligt for den Slægt, som lever nu, 240 Aar senere.

Kongen og Rigsraadet vilde Krigen, og den er forsaavidt deres Værk. Men den fik Bifald fra Tidens Nationalforsamlinger, et Bifald, som dog ikke kom fra noget mægtigt Parlament. „Stænderne“ — som Folkets Repræsentanter i hine Dage benævnedes — vare indkaldte for at bevilge Skatter, hvorved der kunde skaffes Midler til at føre Krig. De danske Stænder mødte paa Rigsdagen i Odense den 23de Februar 1657 og bevilgede, trods Landets svækkede Tilstand, store Bidrag. Tre Maanedere senere, i Mai, samledes de norske Stænder stiftsvis i Christiania, Stavanger, Bergen og Trondhjem og fulgte sine danske Brødres Exempel.¹⁾ I Trondhjem samledes Biskopen, Domkapitlet, Repræsentanter for Provstiernes og Byens Geistlighed, samt Trondhjems Borgermestere og Raadmænd. Bevilgningerne vare en Nødvendighed, og om at svare nei kunde der ikke være Tale. I sine Erklæringer gave de forsamlede Udtryk for sin Patriotisme og sin Hengivenhed for Kongen og talte ud af en patriotisk Stemning, som maasse ikke havde noget helt Tilsvarende i Virkeligheden. I det Væsentlige bevilgede de, hvad der forlangtes af dem. Men dette blev kun som et Tillæg til de store regelmæssige Skatter, der ellers paabødes, og som nu, umiddelbart foran Krigen Udbrud, vare drevne i Veiret til end større Beløb end før. Domkapitlets Medlemmer paastod, at hvis de skulde betale samtlige Skatter for 1657, vilde dette stige til 70 Procent af deres Indtægt. Af de sædvanlige Statsindtægter var Leilændingskatten, Odelskatten og Tolden at regne for de

¹⁾ Her og i det følgende er Kilden min Afhandling, Kampen om Trondhjem 1657—1660, der er trykt i det festskrift, som Det Kgl. norske Videnskabs Selskab har udgivet i Anledning af Trondhjems nihundredeaarige Jubileum 1897.

vigtigste, og disse laa helt udenfor Stændernes Kontrol; dette gjaldt ogsaa nogle nye, ekstraordinære Skatter, Kvægsskat, Sagskat m. m. De samlede Indtægter af Trondhjems Len var i 1657 ikke mindre end vel 112,000 Rigsdaler, for de Tider et overordentlig høit Beløb.

Krigen erklæredes den 1ste Juni og skulde føres med Kraft. Sverige skulde angribes paa alle saarbare Punkter, fra Lapland til Smaaland og Halland. I Norge skulde Hæren opstilles ved Baahus og ved Trondhjem for saa at gaa angrebsvis tilværks, og gennem energiske Mænds Medvirking lyffedes det her at samle Tropper og med dem at føre heldig Krig. For de nordenfjeldske Tropper blev Jæmtelands Gjenerobring det nærmestliggende Maal, og dette indgik derfor i den almindelige Plan, der var udarbejdet for det forestaaende felttog. Da Krigen var besluttet, og da den blev erklæret, var det imidlertid langt fra, at man i Trondhjem var rustet til at foretage noget Angreb. Dette hørte med til den store Ledsindighed, hvormed felttoget i det Hele paa høieste Sted blev indledet. Kongen og Rigsraadet havde endnu ikke erhvervet den rette Indsigt i, hvad det her gjaldt, og de havde ikke beregnet, med hvilken Fiende de havde at bestille.

Jørgen Bjelke, en indfødt norsk Adelsmand, var den Mand, som tilsidst, efter forskellige Bestemmelser og Ombestemmelser, blev udseet til at være den øverste Anfører for det Korps, som var bestemt til at reise fra Trondhjem ind i Jæmteland og gjenerobre dette gamle norske Landskab. Hans senere Optræden viste ogsaa, at Valget var berettiget, og at han var Manden for at løse den Opgave, som var ham forelagt. Gjennem sin raske Færd i Aarene 1657—1660 har han indlagt sig store Fortjenester af sit Fædreland, og der skal overhovedet ikke være mange Skikkelser i Norges Historie, der i den Grad som hans — netop i hine farlige og skjæbnesvangre Aar — kunne staa for hans Landsmænd som et Exempel paa, hvad der, under nok saa vanskelige og nedslaaende Forhold for øvrigt, kan udrettes ved Kraft, Energi og Udholdenhed, naar man kun ikke lader Modet og Haabet falde. Jørgen Bjelke var Sjælen i Norges Forsvar, og han har haft sin væsentlige Andel i Grundlæggelsen af den norske Hær, saasandt som han ogsaa har været med paa at skabe nogle af dens ældste og bedste Traditioner. Vor nationale Hær er en Skabning af det 17de Aarhundrede, og det er den — den alene — som har bevirket, at der paa denne Dag kan eksistere et selvstændigt Kongerige Norge og et særegent norsk Folk. Hvad denne nationale Hær der har

udrettet, det er ogsaa for en væsentlig Del skeet under Jørgen Bjelkes Anførsel.

Saafermt der i Forveien, inden Krigserklæringen var gjort Noget, for at sætte de nordenfjeldske Tropper paa Feltod, var det ikke meget. Jørgen Bjelke befandt sig selv søndenfjelds, hvor han netop var bleven Befalingsmand over Bratsbergs Len. Han reiste, da han havde modtaget sin Udnævnelse som „Generalkommisarius nordenfjelds“, fra Skien til Åkershus for at træffe nærmere Aftaler med Statholderen Nils Trolle, og vendte derfra tilbage til Skien. Umiddelbart efter reiste han over Haukelisjeldet til Hardanger og var senest den 6te Juni i Bergen, hvor han sammen med sin Broder, Øve Bjelke, Befalingsmand over Bergenhus Len, traf Foranstaltninger for Krigen. Fra Bergen gif Reisen nordover til Trondhjem, hvor han senest var 8de Juli.

I Trondhjem havde den kongelige Befalingsmand, Peder Wibe, allerede sat Rustningerne i Gang. Jørgen Bjelke traadte nu ind ved Siden af denne virksomme Mand som den egentlige militære Leder, og i en utrolig kort Tid lyffedes det at opsætte en kampdygtig Hær, der kunde rykke i Felten.

Peder Wibe var en dansk Mand, der i 1656 efter et langt Arbeidsliv i Statens Tjeneste var kommen til Trondhjem. Han havde længe beklædt vigtige diplomatiske Stillinger, som Resident i Paris og i Stockholm, derefter været Rentemester og havde saa opnaaet den vigtige og indbringende Post som Befalingsmand over Trondhjems Len. Han var en Fiende af Corfits Ulfeld og havde medvirket til at styrte denne. Eigesom Jørgen Bjelke var ogsaa Peder Wibe en Tilhænger af Kongehuset; han var en forløber for den nye Tid og lignede i den Henseende meget de Mænd, som efter 1660 indtraadte i Monarkiets Regjering.

Peder Wibe havde med Kraft taget sig af sit vidløftige Lens Bestyrelse og havde benyttet Vinteren 1656—57 til at gjøre sig bekendt med dette. Trondhjems Len indbefattede i hans Tid det nuværende Søndre og Nordre Trondhjems Amt samt Nordmør og Romsdalen. De udstrevne Soldater fra dette vidløftige Distrikt dannede det trondhjemske Regiment, som imidlertid var uforholdsmæssig stort for sine Officerer. Der blev i den Anledning for Krigen foretaget en Deling i to Regimenter, det gamle og det nye trondhjemske Regiment, og til disse kom der et Antal af Officerer og Underofficerer, som vare hervede i Nederlandene. Disse fremmede maatte fordeles omkring ved Kompagnierne saaledes, at de ikke kom til at staa alene mel-

Iem Soldater, der ikke forstod deres Tale. De frembød en noksaa uensartet Masse. For det meste vare de vistnok af den Slags Leiesoldater, af hvilke der netop i disse Aar gif en Mængde ledige, efter Tredivaarskrigens Ophør. De vare ægte Landsknekte og levede i Krigen og af Krigen. Om en af dem, Ritmester von Hülsthorst vides det, at han tidligere i Preussen havde dræbt en anden Ritmester og derfor havde været nødsaget til at rømme. Der var sikkerlig meget løst Folk iblandt disse fremmede.

Soldaterne vare derimod norske Bondegutter. Dog var der i det Rytteri, som man i Hast havde maattet oprette, en Del fremmede, som tidligere kunde have kjæmpet under forskjellige Fyrsters Faner. Intet var her sammenarbejdet, og det blev en vanskelig Sag at føre en saadan Hær i Felten.

Med Officerer og Underofficerer kan Styrken af de trondhjemske Infanteri-Regimenter sættes til vel 1700 Mand. Dertil kom den saakaldte „Stændernes Røstjeneste“, et Livkompagni paa 78 Menige og to Dragonkompagnier paa tilsammen 113 Menige, samt en Afdeling Artilleri paa 25 Menige og Underofficerer. Naar hertil lægges omtrent 100 Officerer, bliver den hele Styrke omkring 2000 Mand. Dertil kommer endnu nogle Kompagnier af Bergenhusiske Regiment, med 4—500 Mand, der kom op til Trondhjem. Men disse maatte anvendes som Garnison i Byen og paa andre Maader, saa neppe mere end en ganske liden Del af dem kunde være med til Jæmteland og gjøre ordentlig felttjeneste.

Tropperne samledes dels i Trondhjem, dels i Stjørdalen og dels i Værdalen. I de sidste Dage af August rykkede de i to Afdelinger over fjeldet, den ene over Merafer, den anden over Sul. Jørgen Bjelke marscherede selv med en Del af fodfolket og med Artilleriet over Merafer, hvor det havde sine store Besværligheder at bringe Kanonerne op paa fjeldet. De maatte fløves over, og der var i den Anledning for dem arbejdet egne Kløvsadler. Specielt var der til denne vanskelige Transport sørget for at faa de bedste Heste, som kunde tilveiebringes.

Den nordlige Afdeling af de norske Tropper førtes af de to Oberstlieutenanter, Otto Frederik Budde og Reinhold von Hoven. Begge Afdelinger mødtes i Dufed og fortsatte derfra sin fremrykning. Marschen gif paa begge Sider af Storsjøen, hvor Budde erobrede Skansen ved Reffund og gjorde rigt Bytte; hele Bagagen, 180 Heste med Sadler, Pistoler o. s. v. — blev der erobret. Jæmteland faldt uden videre Vanskeligheder i Jørgen Bjelkes Hænder. Mene

paa Frøsøen holdt en liden svensk Styrke sig i nogen Tid i den derværende Skanse. Besætningen bestod af 200 Mand, der anførtes af Major Jon Andersson Myre. I Beleiringen deltog paa norsk Side syv Kompagnier. Skansen har været anlagt paa et Sted, hvor Naturforholdene begunstigede forsvaret. Beleirernes ringe forsyning med Artilleri maatte ogsaa lette dette. Men mod den Overmagt, som stod til Jørgen Bjelkes Raadighed, var det for Kommandanten ikke muligt i Længden at holde sig. Overgivelsens Øieblik lod sig i forveien beregne.

Jørgen Bjelke førte Beleiringen efter alle Kunstens Regler. Saa snart han havde faaet sit Artilleri i Orden, blev der fra begge Sider fyret af al Kraft. Mellem de Døde paa norsk Side var Ingeniøren Villum Gambling, som blev skudt den 20de Oktober. Skansen var anlagt ude i en Myr. Gjennem og over denne førte nu Jørgen Bjelke sine Løbegrave og nærmede sig alt mere ind paa Voldene, indtil han omsider havde Alt færdigt til en Storm. Udfaldet af denne kunde ikke være tvivlsomt, og Kommandanten foretrak at overgive sig. Kapitulationen afsluttedes 18de November. Ved denne overgaves Skansen med Fane, Kanoner, Ammunition og Proviant. Kommandanten og hans Officerer fik fri Skyds til Grænsen; det var tapre Mænd, der havde gjort sin Pligt og længe opholdt en stor fiendtlig Styrke. Af Skansens Besætning tog en Del straks norsk Tjeneste.

Reinhold von Hoven blev Kommandant paa Skansen, der sættes i fuldt forsvarsdygtig Stand. Otto Frederik Budde erobrede Herjedalen og besatte den derværende Skanse ved Rismyr, medens et svensk Angreb paa Røros blev afslaaet. Paa alle Overgange til de nærmeste svenske Landskaber sættes Vagt, og der blev truffet alle Foranstaltninger for at sikre Jæmteland som norsk Besiddelse. Der hørtes om et nyt Angreb fra svensk Side, endog med en betydelig Styrke. Men dette udeblev, og imidlertid kunde Jørgen Bjelke indrette sig i Jæmteland, som han vilde. Han udnævnte en norsk Foged og foretog Udskrivning. Jæmterne viste sig derunder meget norsk venlige, og navnlig havde Jørgen Bjelke en god Støtte i Præsterne. De aldrig uddøde Sympathier for det gamle Moderland vare gjenvalte, og hvis Jæmteland denne Gang paa ny var bleven indlemmet i Norge, vilde det tolvaarige svenske Herredømme ikke have efterladt sig noget Spor, men kun have været en tilbagelagt, afsluttet Episode.

Et lignende Held som det, der paa denne Maade bragte Jæmteland tilbage under norsk Styre, fulgte ogsaa et Angreb, der ud paa Vinteren, betydelig længere mod Nord, fra Saltdalen rettedes mod den

svenske Lapmark. Her var det Solvgruberne i Nasafjeldet og Smeltehytten ved Silbojocki, der var Maalet for en norsk Expedition. Dennes Leder var Befalingsmanden over de nordlandske Len, Preben von Ahnen, en Adelsmand fra Pommern, der fra 1629 havde været knyttet til Norge, og som nu udførte en Bedrift, der i sin Art maa erkjendes at være høist mærkelig.

Paa denne Tid var der i Nordland opsat tre Kompagnier, af hvilke dog antagelig kun det ene, Saltens Kompagni, har deltaget i dette Tog. Mandskabet samledes i Saltdalen, hvor endnu et Sted benævnes Skansen, medens Sagnet fortæller, at „Junkerens“ laa der i et halvt Aar, og at han ikke var nogen norsk Mand. Junkeren var netop Preben von Ahnen, der i Samtiden hyppig benævntes med denne Titel.

Saavidt det nu kan skjønnes af de gamle Sagn og efter enkelte andre spredte Oplysninger, har han ud paa Høsten 1657 ført sine folk op i fjeldene og der havt een Station i Junkerdalen og to i Lønsdalen. I December var man paa den svenske Side forberedt paa et Angreb. Men sandsynligvis har dette endnu ladet vente paa sig i nogen Tid. Sagnet vil vide, at da Angrebet paa Nasafjeldet og Silbojocki fandt Sted, var folkene der fraværende paa Markedet i Arjeptuoz, og dette har antagelig været i Februar. Nu var der i 1658 netop fuldmaane den 7de Februar, og da kan det, med en høj Grad af Sandsynlighed, ansees som givet, at Preben von Ahnen har valgt disse Dage for at udføre sit Tog, der jo foregik under Polarcirkelen.

Paa Ski og med Rensdyr har han da kastet sig over det svenske Bergværk og aldeles ødelagt dette, og han har atter været hjemme, forinden Efterretningen om hans Hærjagter kunde sprede sig langt omkring. Selve Resultatet har liden Betydning. Men Marschen langt ind over Grænsen ved Polarcirkelen, tildels i en Høide over Havet af 1000 Meter, den er høist mærkelig og maa have været forberedt og ledet med en ikke almindelig Dygtighed og Omtanke.

De gamle Leirpladser ved Straitesjok og Gubbeltaaen i Lønsdalen have endnu holdt sig og ere i 1895 paaviste af Kaptein Jvar Lund, som da maalte dette Dalføre og dets Omgivelser.

Men imidlertid var der, medens de trondhjemske Regimente holdt det gjenbundne Jämteland besat, og medens Nordlænderne vare paa sit lynsnare Hærjagstog, i Danmark foregaaet Begivenheder, som aldeles fuldkastede Virkningerne af disse Bedrifter. Hvad der var

vundet fra Norge, blev tabt i Danmark. Paa Sjællands Grund fandt Krigen sin Afgjørelse.

Carl Gustaf havde rettet sit Angreb mod Holstein. Hans feltvante, øvede Hær erobrede Frederiksbodde, og i December 1657 begyndte der en stærk Frost, som lagde Bro over Bælterne. I Januar 1658 marscherede den svenske Konge over til Fyn og i Februar til de smaa Øer, hvor Naffsøvs Overgivelse, som det med Rette er sagt, var „symbolisk for Danmarks daværende Nedgangstid“. Den 11te Februar betraadte han Sjællands Grund og fortsatte nogle Dage senere sin fremrykning mod Kjøbenhavn, hvis Fald syntes nærførelse. Faren kunde alene afværges gennem en ydmygende Fred. Denne Fred blev Freden i Roeskilde, der afsluttedes 26de Februar 1658, og ved den fældedes Dødsdommen over Danmarks Besiddelse af dets gamle Provinser i Øst for Sundet og over Norges Besiddelse af det gamle norske Landskab Baahusen. Videre afstod den Bornholm og Trondhjems Len, og dertil føiedes en Række af andre Ydmygelser, saasom at Danmark skulde stille Ryttere til den svenske Hær i et Antal af to Tusinde. Selvfølgelig maatte ogsaa Jämteland og Herjedalen rømmes af de norske Tropper og skjænktes tilbage til Sverige.

Ved Udtrykket Trondhjems Len (præfectura Trundheimensis seu Nidrosiensis) forstås efter den derom trufne Aftale det samme, som tidligere er opgivet, de to nuværende trondhjemske Amtet med Nordmør og Romsdalen. Det var imidlertid for Carl Gustaf en stor Skuffelse, at han ikke tillige dermed havde faaet Nordland og Finnmarken, som det oprindelig havde været hans Tanke og forudsætning. Under de forhandlinger, som ogsaa efter Fredsslutningen maatte føres til Ordning af forskellige forhold, der stod i forbindelse med den, lod han sine Kommissærer gjøre Skridt til at erhverve de nordligere Dele af Norge, men uden dermed at opnaa noget.

Efter Freden maatte den nordensjællandske Hær opløses. Hermed gik det meget uordentlig til. De Kompagnier, som tilhørte det bergenshusiske Regiment, førtes til Bergen og med dem fulgte en Del af de trondhjemske Soldater. Alt var i Oplosning. Trondhjems Borgereskab optraadte med stor Selvrædighed og betragtede sig som løste fra alle Baand. Der herskede i Trondhjem formelig Glæde over, at man skulde komme under et andet Herredømme, og Borgerne syntes at vente frembrudet af en ny Guldalder, naar Byen blev indforlivet i Sverige. Det var, som om de nu haabede at blive befriede for det haarde Tryk,

der havde hvilet paa dem gjennem de ved Krigen foranledigede tunge Skatter. foreløbig tænkte de ikke paa, at ogsaa den svenske Stat behøvede Penge og maatte udskrive Skatter. Det var en fuldstændig national Selvpogivelse, som her kom til orde, og med den indtraadte der en fuldstændig forvirring i alle forhold. Ingen vilde længere lyde. Overalt var der Opsætsighed mod de gamle Myndigheder, og det blev kun værre, da der ankom svenske Tropper, som skulde ligge i Garnison. Det heder om dem i en samtidig haandskreven Kilde: „Efterdi de svenskes Ankomst til at indtage Garnisonen i Trondhjems By og Len var hver Stund forventende, da drog enhver af vores sin Vei det snarest, de kunde, og derfor ikke videre Rigtighed ved komplet Afregning med Enhver kunde ske.“ Paa et andet Sted heder det, at der „med Alting i Trondhjem (Krigsfolket angaaende) stod i største Konfusion, da Afregningen skede, og de svenske Krigsfolk, som havde annammet Garnisonen, ophidsede Enhver til det Værste og under et Skin tilsagde Vores store Løfter.“

Den 10de Mai ankom den svenske Kommissær, friherre Lorentz Creutz, som af Carl Gustaf var udnævnt til at tage Trondhjems Stad og Len i Besiddelse. Peder Wibe overleverede ham disse og opgav dermed sin egen Myndighed. Biskop Erik Bredal nedlagde udenfor Kongsgaarden sin Værdighed som Biskop i Trondhjem og vægrede sig ved at overtage denne Stilling under det nye Herskab. Han blev i det Sted udnævnt til Biskop over Levingerne af sit gamle Stift og drog op til Trondenes, hvor han levede indtil Høsten 1659 som geistlig Styrer af Nordland og Finnmarken. Erik Bredal optog, medens han var paa Trondenes, et ihærdigt Arbejde for Lappernes Omvendelse fra deres gamle Hedenskab, og blev derigjennem en forløber for den senere lappiske Mission.

Det stod endnu tilbage at opgjøre Grænserne for Trondhjems Len, og herom førte Peder Wibe en skarp og seig Kamp med den svenske Kommissær. Fornemmelig søgte Peder Wibe at fremlægge Grunde for, at Romsdalen ikke kunde medtages under Roeskildefredens Benævnelse, Trondhjems Len. Dette var imidlertid ganske i Strid med de virkelige forhold, da Romsdalen var administrativt henlagt under Befalingsmanden i Trondhjem.

Sygelig og gammel som Peder Wibe var, havde han for sit eget Vedkommende ingen Lyst paa at deltage i den besværlige Grænseopgang, og han søgte sig fritagen for dette Hverv. Det faldt ham saa meget mere ubeleiligt, som Jørgen Bjelke, der netop vilde været fortræffelig skikket dertil, allerede i Marts havde forladt Trondelagen

og var dragen sydover, først til Åkershus og siden til Kjøbenhavn. Grænseopgangen blev saaledes udført af Andre; Preben von Ahnen reiste med den svenske Kommissær til Bindalen og ordnede derfra Delet mellem Namdalen og Helgeland. Som norske Kommissærer ved den sydlige Grænseopgang fungerede Preben von Ahnen og Reinhold von Hoven, medens Lorentz Creutz ogsaa her var svensk Kommissær. Af disse tre Mænd blev derefter i de sidste Dage af Juni og i de første af Juli Maaned fastsat en ny Grænselinje, der begyndte ypperst ved Havet, hvor Romsdalen og Søndmør gaa sammen, og saa fortsattes indover til Fæmunden. Denne Grænselinje var i Vest først Dele mellem Romsdalens og Søndmørs fogderier, dernæst mellem Romsdalens fogderi og det nuværende Søndre Trondhjems Amt, som begge hørte under det daværende Trondhjems Len, paa den ene, den nordlige Side, og de nuværende Christians og Hedemarkens Amter eller paa den Tid Gudbrandsdalens og Østerdalens fogderier under Åkershus Len.

Denne fastsættelse af Grænsen er den ældste, som nu kjendes, og de om den ved samme Anledning opsatte Dokumenter ere derfor af stor Betydning. Grænsekommissærerne havde holdt sig til de Op-gaver, som de modtog af lokalkjendte Mænd, og saaledes blev det gjennem deres Undersøgelser fastslaaet, hvorledes man i 1658 har regnet, at de rigtige gamle Grænser gik. I den følgende Tid var det Grænseopgangen fra 1658, hvortil man stedse viste tilbage, og de da afgivne Erklæringer ansaaes som bindende for Bestemmelsen af den rette Grænse. Det skulde være dem, som fremdeles maatte gjælde.

Den 1ste Mai var den officielle Afslaaelsesdag. Alle Skatter regnedes til og fra denne Dag, den saakaldte Philippi & Jacobi Dag, og Peder Wibe maatte derfor med den afslutte sine Regnskaber. Hvad der var forfaldet af Skatter og andre Statsindtægter til og med den 30te April, skulde regnes som norsk, og derfor er der afslagt Regnskaber. Fra den 1ste Mai skulde alle Skatter og Afgifter indbetales til de svenske Embedsmænd, og der skulde dermed indføres en ny Ordning.

Peder Wibe forblev i Trondhjem langt ud i Juni Maaned. Han afreiste fra Byen til Orkdalen og drog derefter over Meldalen til Opdal, hvor han var i Præstegaarden den 25de Juni. Han maa siden have fortsat sin Reise over Dovrefjeld og gjennem Gudbrandsdalen være kommen til Christiania. Han var under denne Reise døds-syg. Allerede, da han i August 1656 drog denne Vei nordover, var han saa daarlig, at han ikke kunde sidde tilheft, men maatte trans-

porteres liggende, i en saakaldt Rofsbaare, en Portehaise, der hang mellem to Heste. Saa meget mere var det vel nu en Nødvendighed at føre ham sydover paa denne Maade. Han naaede Danmark, men afgik umiddelbart efter sin Ankomst ved Døden. Hans Lig hviler i Roeskilde Domkirke.

Det dansk-norske Monarki tabte i Peder Wibe en betydelig Personlighed, en Mand, paa hvis Arbeidskraft der vilde blive lagt meget Beslag, saafremt han havde levet længere. Da Staten, efter sin store Krise paa ny skulde organiseres, vilde Peder Wibe, med sit mangesidige Administrationstalent, netop have været en af de rette Mænd til at tage fat paa de da foreliggende Opgaver. Nu gik han bort, netop i det Øieblik, da han mest tiltrængtes.

Imidlertid forblev Lorentz Creutz i Trondhjem og indrettede Lenets Administration efter svensk Mønster, dog under megen Hensyntagen til de gamle forhold. Creutz lader til at have været en forstandig Mand, der vilde behandle Trønderne med Lempe. Men Carl Gustaf fulgte ikke altid hans Raad. Saaledes foreslog Creutz, der helst havde ønsket at beholde Erik Bredal som Biskop, og som ikke syntes om, at denne traf sig tilbage, at udnævne en af Trondhjems norske Præstefab til hans Efterfølger. Men Kongen havde en anden Mening og udnævnte sin Hofprædikant, Magister Henning Skytte (eller Skyttenhielm, som han hed, da han senere adledes), til Biskop i Trondhjem. Creutz raadede ligeledes til at nedsætte den af den svenske Regjering paalagte høie Told, der var Trondhjems Borgere til stor Skade, idet de derved kom til at ligge aldeles under i Konkurrencen med Bergen. Men hans forstandige Anvisning blev ikke fulgt. Toldpaalæggenes Tryk fremkaldte megen Misfornøielse i Trondhjem. De dæmpede Begejstringen for det nye Herredømme.

Endnu haardere følte dog den anden Byrde, som det svenske Herredømme bragte over Trøndelagen. Carl Gustaf behøvede Folk, der kunde være gode Soldater, og han gjorde Regning paa at finde et rigtig brugbart Stof mellem sine nye trønderiske Undersaatter. Det var noget nær Lorentz Creutz's vigtigste Opgave i Trøndelagen, at skaffe Soldater. Tanken var at samle 2000 Mand, der skulde fordeles i to Infanteriregimenter, og dertil at opsætte et Regiment Kavaleri. Bønderne syntes ikke om dette, og de mente, det kunde været nok med den Udskrivning, der havde været i 1657, da der blev opsat to Regimenter. En Del af Soldaterne ved disse var nu kommen til Bergen og gjorde der Tjeneste i det bergenshusiske Regiment, og de, som vare tilbage,

havde kun ringe Lyst til at anvendes i den svenske Konges fjerne Krige. Saaledes mødte Udskrivningen afgjort Modstand.

Men Lorentz Creutz vilde ikke give sig, og han kunde det heller ikke, medmindre han vilde udsætte sig for sin Konges Vrede. Carl Gustaf var en kraftig, men ogsaa en voldsom Herre. Den, som ikke vilde lyde hans Bud, og derved vakte hans Vrede, maatte forberede sig paa at blive behandlet derefter. Bønderne rottede sig paa flere Steder sammen for at hindre Udskrivningen. Dette berettes fra Stjørdalen og fra Indherred. Indimellem kunde de tvinge fogden til at opgive den allerede paabegyndte Udskrivning. Men det nyttede ikke. Carl Gustafs strenge Bud maatte lyttest, og Creutz anvendte alle de Midler, som stod til hans Raadighed. Med det Gode og med det Onde, gennem Løfter og Trusler lyffedes det tilsidst at faa bragt sammen to Regimenter Infanteri, som virkelig ogsaa i August brød op fra Trondhjem og marscherede over Fjeldet til Jämtland, hvorfra de videre kom til Stockholm. Den største Del af disse Soldater kom senere til Lifland. Mange havde imidlertid undervejs fundet Anledning til at rømme og kom siden efterhaanden hjem til Trøndelagen, tidsnok til at kunne gøre Tjeneste i sine Landsmænds Rækker og medvirke til Trondhjems Befrielse.

Efter Regimenternes Afmarsch kunde Creutz forlade Norge. Han overgav Styret over Trondhjems Len til Claes Stjernsköld, der var ankommen Soveien, og som herefter var udnævnt til at være Guvernør over Lenet. Selv drog han til Østerdalen for at tage denne Vej til sit eget Hjemsted i Dalarne. Men imidlertid var Krigen udbrudt paa ny, og han blev i Elverum overrasket af norske Soldater, som fangede ham og førte ham til Åkershus. Først i Juni 1659 opnaaede han at blive udvekslet og reisste derefter hjem.

I Trondhjem var nu Stjernsköld Herre. Omsorgen for at bevare denne vigtige Besiddelse for Sveriges Krone var helt betroet ham, der ogsaa eiede gode Betingelser for sit Hverv. Carl Gustaf havde stillet ham paa en vigtig Post, og Stjernsköld viste sig denne Tillid fuldt værdig. Han var en energisk, virksom og tapper Mand. Overhovedet var det dygtige Mand, som den svenske Regjering sendte til Trondhjem. Den øverste juridiske Embedsmand, Landsdommeren, der skulde afløse den gamle Lagmand, var saaledes Georg Stiernhielm, der i sin Samtid regnedes for at være Sveriges lærdeste Mand. Den svenske Administration, som den fornemmelig var udviklet af Axel Örenstierna, var kraftig og ganske anderledes tidsmæssig end den dansk-norske, og hvis den havde kunnet faa Anledning til at virke i fred,

er det rimeligt, at den kunde have gjort meget til at indforlive Trønderne i deres nye Land.

Claes Stiernsköld modtog Trøndernes Hylдинг paa sin Konges Vegne. I den Anledning havde han indkaldt Trondhjems Borger-
skab, Lenets Geistlighed og Bønder med Sørenskriverne, og med al den Pomp, som Stedets og Tidens Leilighed kunde tilstede, foregik den 1ste September Hyldingsaften inde paa Kongsgaarden. Dette var det andet Møde af Lenets Stænder, som fra Mai 1657 holdtes i Trondhjem. De bevilgede ogsaa Skatter, i Lighed med hvad der for det foregaaende Aar var blevet udredet.

Men da vaskede allerede det svenske Herredømme.

Krigens Lue var atter tændt, og denne Gang ved Carl Gustafs egen Skyld. Ikke tilfreds med, hvad der var opnaaet, havde han villet have mere og derfor brudt Freden. Den 8de August 1658 viste han sig med den svenske Flaade udenfor Korsør og steg iland paa Sjælland for nogle Dage senere at vise sig for Kjøbenhavn. Men det gik her helt anderledes, end han havde tænkt sig.

Ovenpaa den første Skæf viste den danske Hovedstads Borgere sig faren helt ud voksne. Kongen selv, der vilde dø i sin Røde, blev Sjælen i forsvaret, og Carl Gustaf mødte en Modstand, som han ikke kunde overvinde. I det Øieblik, da han drømte om at føre Dødsstødet mod Danmarks og mod Norges Tilværelse som egne Kongeriger, havde han kaldt begge Folk til fornyet nationalt Liv, og han vakte de slumrende Kræfter, hvis Tilværelse han tidligere ikke engang havde anet. Hvad særlig Norge angaar, da var det Fredsbrudet i 1658, der gav Stødet til Bøndernes frivillige Rejsning, til Trondhjems Gjenerobring og til Kampene ved Halden. Det blev en Række Bedrifter, som bleve grundlæggende for den nationale norske Hærs Traditioner, og ved hvilke en hel Skare af betydelige Krigsmænd indskrev sine Navne i vor Historie.

Som den ledende Mand i forsvaret, som den, der i første Linie har arbejdet med til at sammensøje det sønderstykkede Norge og gjøre Freden i Roeskilde til et uskrevet Dokument, staar atter Jørgen Bjelke, der nu af Kongen var udnævnt til Generallieutenant og Chef for den norske Hær. Han havde tilbragt flere Maaneder i Danmark, hvor han endog havde modtaget Tilbud fra Carl Gustaf om at træde i svensk Tjeneste, — et Tilbud, som han dog afflog. Den svenske Konge havde godt Kjendskab til hans Tog i 1657 og ønskede at knytte en saadan Mand til sin Tjeneste. Jørgen Bjelke var imidlertid Frederik den Tredies troe Mand, og han vilde ikke forlade denne.

I Danmark havde han, Jæmtelands Erobrer, optraadt med megen Selvbevidsthed. Nu, da det atter trak op til Krig, var paa ny hans Plads i Norge, hvor han ogsaa kom hen, forinden den svenske Hær var landstegen i Korsør. Ved Afskedsaudienzen paa Kjøbenhavns Slot havde han bedt Kongen og Dronningen om at være rolige; naar de vilde sørge for Danmark, saa skulde han indestaa dem for Norges Forsvar. Stolte Ord! Men Jørgen Bjelke har vist, at han var Manden for at indfri dem.

Han udkastede, saasnart han havde modtaget Underretning om Fredsbrudet, sin Plan for det nu forestaaende Felttog, og dennes Indhold var i en kort Hovedsum: en offensiv Berægelse nordensfjelds, og en defensiv søndensfjelds. I Henhold dertil er da Krigen ført, og efter Jørgen Bjelkes Plan fik den norske Krigshistorie to mærkelige Begivenheder at indregistrere, Trondhjems Erobring og Haldens Forsvar. Af dem skulle vi her alene dvæle ved den første, der blev udført, som Jørgen Bjelke havde anvist, men uden at han personlig deltog i felttoget. Dette er ledet af Georg von Reichwein, Reinhold von Hoven og Ludvig Rosenfrans.

Jørgen Bjelke vilde, at alt til en Begyndelse skulde sættes ind paa en Gjenerobring af Trondhjem, og han lod dertil samle en Troppestykke, der var tilstrækkelig stor til at love foretagendet en heldig Udgang. Fienden skulde overraskes og dermed Stad og Len hurtigst muligt bringes tilbage til Norges Rige. I dette Øiemed blev der i det Søndensfjeldske og i Bergen opstillet to Korps, der begge med en forbausende Hurtighed sendtes til Trondhjem.

I denne Henseende er der i 1658 præsteret storartede Ting. Hæren samlede med kort Varsel og førtes i Jlden saa hurtig, at de norske Tropper vare paa Stedet, forinden den fra Sverige fremrykkende Undsætning var kommen helt over Fjeldet. Paa 5—6 Uger havde man Soldaterne paa Benene i deres Distrikter og fremme ved Trondhjem. Efter Tidens Kommunikationsforhold og med en saa ung Hær, som den norske paa den Tid var, er dette ligetil forbausende. Derfor maa der hos de Mænd, som ledede dette foretagende, have været baade Dygtighed og Omtanke. Det har været meget betydelige Militære.

I Bergens By og Bergenshus Len udrustedes med kort Varsel det Bergenshusiske Regiment. Her var Lensherren, Ove Bjelke, meget virksom. Selve Udrustningen og Opsætningen har især været ledet af Krigskommissarius Ludvig Rosenfrans til Hatteberg og af Oberstlieutenant Reinhold von Hoven; den første var dansk, Trondhjem i Fortid og Nutid.

tilhørte en af Sveriges bedste og mest bekjendte Afdelinger, de saakaldte Uplands Ryttere. De to norske Kompagnier talte kun 439 Mand; det var nyudskrævede Folk, der vare tagne lige fra sit Arbeide. Men deres Fører vidste, hvorledes de kunde anvendes, og han forstod at udnytte den Overlegenhed, som Terrænet gav hans Folk. Nordhordlændinger og Sogninger kunde gaa i fjeld, og her bød sig netop den bedste Anledning til at kæmpe i de trange Passer. Var det svenske Rytteri først kommet ud paa Sletterne i Værdalen, da lod det sig ikke mere stanse. Men ovenfor Stene kunde det besejres, og der vilde Eilerik Visborg tage Kampen.

Saa marscherede han paa Stedet den lange Vei i Mørket op til Stene, og da Morgenens brød frem, havde han taget den derværende Vagt, som ikke havde anet, at der var norske Tropper saa nær. Ved at sende en Lieutenant og femti Mand over Elven, lykkedes det ham helt at affjære Tilbagetog. Drafsenberg, der fremdeles var under fremrykning længere oppe i Innas Dalføre, anede ikke, hvad der var foregaaet. Han lod den svenske Post til Trondhjem gaa videre, og denne blev nu tagen. Deri var alene 16 Kongebreve, hvorved de norske Chefer kunde faa Oplysning om, hvad der tilsigtedes paa den anden Side. Ogsaa om den Skjæbne, der rammede Posten, blev Drafsenberg uvidende. Han rykkede videre frem nedover den trange Dal, indtil hans Fortrop en halv Mil ovenfor Stene pludselig stødte paa norske Soldater og — for at bruge Eilerik Visborgs Udtryk — blev gjort caput. Det gjaldt nu om at redde de øvrige, og Drafsenberg tiltraadte øieblikkelig med Resten af sine Ryttere et Tilbagetog, der synes at have haft megen Lighed med en flugt. En medbragt Kanon sænkedes i en Myr paa Sulefjeldet, hvor senere hen de norske Bønder tog den op, tidsnok til at den kunde bruges i Trondhjems Beleiring.

Denne sidste Kamp forefaldt den 2den Oktober. Gjennem den var Trondhjems Skjæbne afgjort. Fra da af var det kun et Tidsspørgsmaal, naar Staden maatte overgive sig. Eilerik Visborgs Navn er nu ikke meget kjendt i den norske Historie; men det er vel berettiget at opfriske Mindet om den gamle Kriger. Hans Raskhed og Omtanke havde bragt store Resultater. Ingen Fiende vovede at gentage det Forsøg, som var mislykket for Drafsenberg. Men der blev holdt god Vagt fremdeles paa alle Grænser, og Nordhordlændinger og Sogninger blev endnu liggende længe inde i Værdalen. Sogningerne likte ikke dette Slags Arbeide. Vinteren var kold og sur, og de vilde hjem.

Saaledes viser Jndre Sogns Kompagni en stærk Procent af Rømlinger, som siden bleve anholdte og indbragte i Leiren for Trondhjem. I Haandgemængen var dette Kompagni af de bedste. Men at ligge paa Grænsenvagt og kjede sig i de kolde Vinterdage, det tiltalte dem ikke.

Imidlertid var ogsaa den afershusiske Afdeling naaet frem til Trondhjem, hvor de første søndensfjeldske Tropper den 1ste Oktober vist sig oppe i Stenbergene. Denne Afdeling stod under Oberst Georg von Reichwein, en født Høfester, som var traadt ind i den norske Hær og her udmærkede sig. Han kom dog ikke selv straks til Trondhjem, hvor han først i den senere Del af Beleiringen førte Overkommandoen. Det var mindst 1000 Mand regulære Tropper, som fra denne Side rykkede frem mod Trondhjem. De tog dels sin Vej over Østerdalen og rykkede derfra frem saavel over Kvifne som over Røros, — dels over Gudbrandsdalen. Paa begge Steder fik de Tilslutning af Bønderne, som frivillig reiste sig og fulgte over Fjeldet helt til Trondhjem.

Østerdølerne gik med under sin foged Jens Bang i et Antal af omtrent trehundrede Mand. I Gudbrandsdalen traadte fogden Jørgen Philipsson i Spidsen for Bønderne, af hvilke en Styrke paa 5—600 Mand drog i Kampen. Det var antagelig et gammelt Lokalbævn med egne „Bondekapteiner“, som her gjorde Krigstjeneste. Der synes at have været to saadanne Kapteiner, som hver har ført sit Kompagni. Hans Paulsen Tolstad af Vaage havde Nordre Gudbrandsdalens Bønder under sig, medens Almuen fra Søndre Gudbrandsdalen førtes af Christen Nilsson Bø af Gausdal. Ogsaa Opdøler og Rennebygger sluttede sig i et Antal af flere hundrede til sine Landsmænd.

Nordenfor Dovre mødte de søndensfjeldske Soldater og Bønder den svenske Oberstlieutenant Morath med hans Ryttene. Under stadige Fægtninger trak disse sig tilbage og indesluttedes tilsidst med Stiernsköld i Trondhjem, som dermed var helt omringet. Stadens Besætning var vel 600 Mand, maaske 750, medens den norske Styrke, der nu var samlet omkring i Trøndelagen, har udgjort mindst 4000 Mand af regulære og irregulære Tropper. Denne blev desuden efterhaanden forøget. Det trondhjemske Regiment udførtes fra det bergenshusiske og fik lidt efter lidt sine gamle Folk tilbage, derimellem dem, som vare rømte fra de to Regimenter, der vare førte til Sverige. Ogsaa fra Bergen og Afershus kom der Forstærkninger.

Fra Nordland kom der en mindre Afdeling, idet Preben von Ahnen i de sidste Dage af September førte ned 300 Soldater, som ved Stor Fosen forenede sig med de bergenshusiske.

I selve Trondhjems Beleiring deltog mindst 3000 norske Soldater, — sandsynligvis adskillig flere — der helt omringede Byen. Der var en Leir i Stenbergene og en ved Lade, medens der paa flere Steder, som ved Bakke og Helgesøter var opkastet Batterier. Byens egne Befæstninger vare temmelig mangelfulde. Hovedværket var den Skanse, der var opkastet paa det smaleste Sted mellem Nidelven og Søen. For øvrigt var der en Del Batterier langs Elven, ligesom der ogsaa var plantet Kanoner ved Søsiden. Men for hele denne Bestyrkning var der Mangel paa Ammunition, og der var kun meget ringe Forraad af Kugler og Krudt. Tilsidst gif det saaridt, at de svenske Artillerister maatte opgrave de Kugler, som slyngedes ind i Byen fra de norske Batterier.

Men de svenske Soldater havde en Krigsvanthed, hvortil der ikke hos de norske gaves noget Tilsvarende. De norske Anførere maatte gaa meget forsigtig frem og ikke ved noget overilet Angreb udsætte sig for at lide et Nederlag, der kunde sætte alle de vundne Fordele paa Spil. Gjennem de af Jørgen Bjelke trufne Bestemmelser var det lykkets at sammenbringe en Troppestyrke, der i Længden vilde gjøre et fortsat Forsvar af Trondhjem til en Umulighed, og der var ingen Grund til at forspilde dette sikre Udfald ved en Overilelse. Der var til en Tid paataenkt en Storm, og i den Anledning inden Trondhjems Len opholdt en Styrke paa 5—600 Bønder; men disse viste sig ikke særdeles paalidelige, og da deres fra Hjemmet medbragte Proviant slap op, begyndte de at længes hjem og knurre. I dem vilde der for en alvorlig Kamp ikke være megen Hjælp at vente.

Claes Stiernsköld havde paa sin Side mange Syge, og dette hindrede i høj Grad hans Forsvar af Byen. Sygdommen synes for øvrigt senere at have forplantet sig over i Beleirernes Hær, hvor der ligeledes udover Vinteren var mange Syge, hvis forpleining voldte allehaande Vanskeligheder. De norske Soldater laa dels i sine to Leire; dels vare de indkvarterede paa Gaardene i Omegnen, som under Beleiringen bleve haardt medtagne. Hvad der paa disse Steder kunde skaffes af Kvarter, var ikke af den bedste Sort, og det var da intet Under, at Sygdommen hurtig vandt Overhaand. Men Beleirerne havde bedre Raad til at miste Folk, da de kunde trække Forstærkninger til sig, medens hver Mand, som gif bort for Stiernsköld, efterlod et

Hul, som ikke kunde udfyldes. Særdeles dødelig synes dog ikke denne Sygdom at have været; men den lammede ligesuldt Forsvarernes Kræfter.

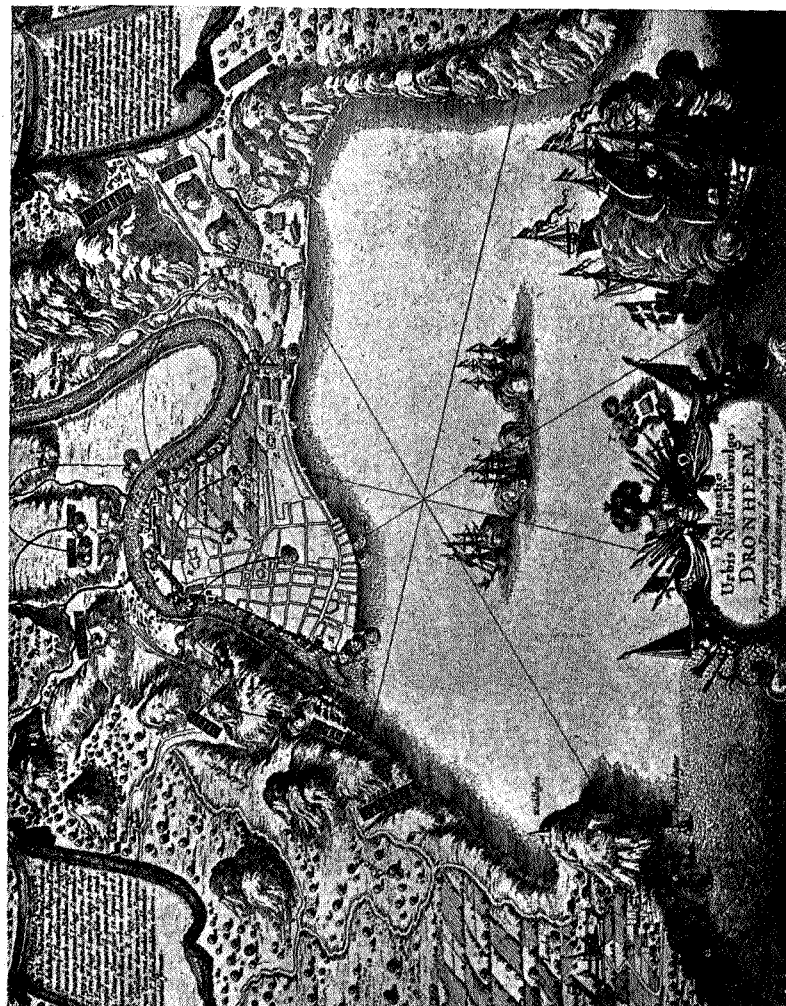
I den norske Hær var der i 1658 ulige mindre af fremmede Elementer, end der havde været i 1657, og det, som fandtes af saadanne, havde nu for det meste bundet sin Skjæbne for bestandig til Norge. Selsølgelig var der i Hærens Rækker adskillige, som ikke vare de bedste, og der kunde nok indimellem forefalde blodige Slagsmaal, der endte med Døden og bagefter paakaldte Skarpretterens Indskriden. Men dens overveiende Del var visse af en god Art, og Bøndergutterne lærte efterhaanden i den strænge Tjeneste at tilegne sig den fornødne Disciplin. Kjernen i denne Hær var solid, og at der inden dens Offitierer var meget dygtige Mænd, vil ikke kunne benegtes. Beleiringen var ogsaa for dem en nyttig Skole, hvori der var meget at lære.

Stiernsköld var paa sin Side bestemt paa at holde ud, saalænge det var ham muligt, og i sine Officerer og Soldater fandt han en god Støtte. Det er et gammelt Ord, at han skal have udtalt, at han for vilde koge Suppe paa sine Skindbukser, end han vilde overgive sig. Selv om dette Udsagn ikke er saa aldeles bevisligt, er det imidlertid lige betegnende for den Maaade, hvorpaa han ledede Forsvaret.

Den 17de Oktober rettede han et Udfald mod de norske Løbegrave, der vare aabnede paa Jlevolden. De svenske Tropper traf her fire norske Kompagnier, der bleve haardt medtagne. Af Nordfjords Kompagni blev der alene saaret 113; flere faldt, og Svenskerne gjorde adskillige fanger. Ogsaa to Kanoner bleve tagne af dem og bragte ind i Byen. Et nyt Udfald den 19de synes derimod ikke at have bragt dem nogen fordel, og de maatte vedblivende være forberedte paa, at Overgivelse blev deres endelige og sidste Udvei.

Fra de norske Batterier kastedes gloende Kugler og Granater i Mængde ind over den beleirede By, som derved led meget. Det synes næsten utroligt, at en By, der som det daværende Trondhjem næsten helt var opført af Træ, ikke maatte blive aldeles ødelagt ved et saadant Bombardement. Kuglerne slog ned paa mange Steder. Mange Huse brændte, og andre bleve mere eller mindre beskadigede. I enkelte Tilfælde var det nødvendigt at nedrive Huse for at benytte deres Træmaterialier som Ved, da det led ud over Høsten, og Kulden meldte sig.

Mellem Borgerne var der en gjærende Misfornøielse, som truede med at slaa ud i aabent Oprør. Stiernsköld kunde ikke stole paa dem,

Reproduktion af P. G. Sørensen, Copenhagen.

Kart over Trondhjems Beleiring 1658.

Efter et Skildringsbillede i Højsens Historie, 1841.

og han fandt i dem endnu farligere Folf at behandle end Peder Wibe. Al deres Hu stod kun efter at komme tilbage under det gamle Herredømme; deres fordums Længsler mod en Forandring vare helt glemte, og om Peder Wibe nu havde kunnet staa op af sin Grav, da vilde han ikke have kunnet kjende dem igjen. Den haarde og nøgne Virkelighed, med hvilken de nu havde stiftet Bekjendtskab, havde vist dem noget helt Andet end de forhaabningsfulde Drømme, hvori de tidligere havde seet sin fremtid saa lysende, naar de blot stiftede Herkker.

Borgerne stimlede sammen paa Gader og Stræder. Naar de saa nogle af Stiernsköld's Soldater, regnede det med Raab som: „Svenske Skjælmer!“ og Garnisonen maatte vogte sig for, at ikke en Dag den ulmende Jld skulde slaa ud og tænde en aaben Lue. En svensk Rytter fandtes en Dag myrdet; der blev skudt efter andre. Haabet om Undsætning blev mindre for hver Dag, som gik. Al forbindelse med Sverige var afbrudt, og ingen hjælpende Haand blev raft den tapre Skare, som endnu holdt Stand imod Overmagten. Tilfids kunde det ikke længere gaa. Nøden stod i sin truende Skikkelse for Døren.

Beleiringen havde den hele Tid været ført med Ridderlighed, og nu, da der skulde forhandles om Overgivelse, skede ogsaa dette med megen Høflighed og under Jagttagelse af alle de Ceremonier, som Tiden ved saadanne Anledninger krævede.

Da de norske Batterier vare færdige til at aabne sin Jld, havde man først givet Salut fra Baklandet for Guvernøren, idet han med sine Officerer gik ud af Domkirken. Senere hen, da Preben von Ahnen og Reinhold von Hoven sendte en Trommeslager ind i Byen med Opfordring til Guvernøren om at overgive sig, hvilken denne besvarede med et Afslag, var det dog ikke forglemmt at beværte Overbringeren, og den gode Trommeslager havde da vendt tilbage til det norske Hovedkvarter, hafwandes ett gott ruus, som det hedder i en samtidig svensk Beretning om, hvad der foregik under Beleiringen. Siden, da der for Alvor tænktes paa Overgivelse, blev der sendt to svenske Officerer til det norske Hovedkvarter, medens to høiere norske Officerer indfandt sig inde i Throndhjem for at være Gisler for disse.

Man trakterede godt i de Dage. De svenske Udsendinge og deres Værter fortærede 24 Kander spansk Vin til en Daler Kanden, og formodentlig har deres Tilstand mindet om Trommeslagerens, da de atter vendte tilbage.

Kapitulationen afsluttedes den 11te December mellem Georg von Reichwein og Claes Stiernsköld. Den svenske Garnison tilfødtes fri

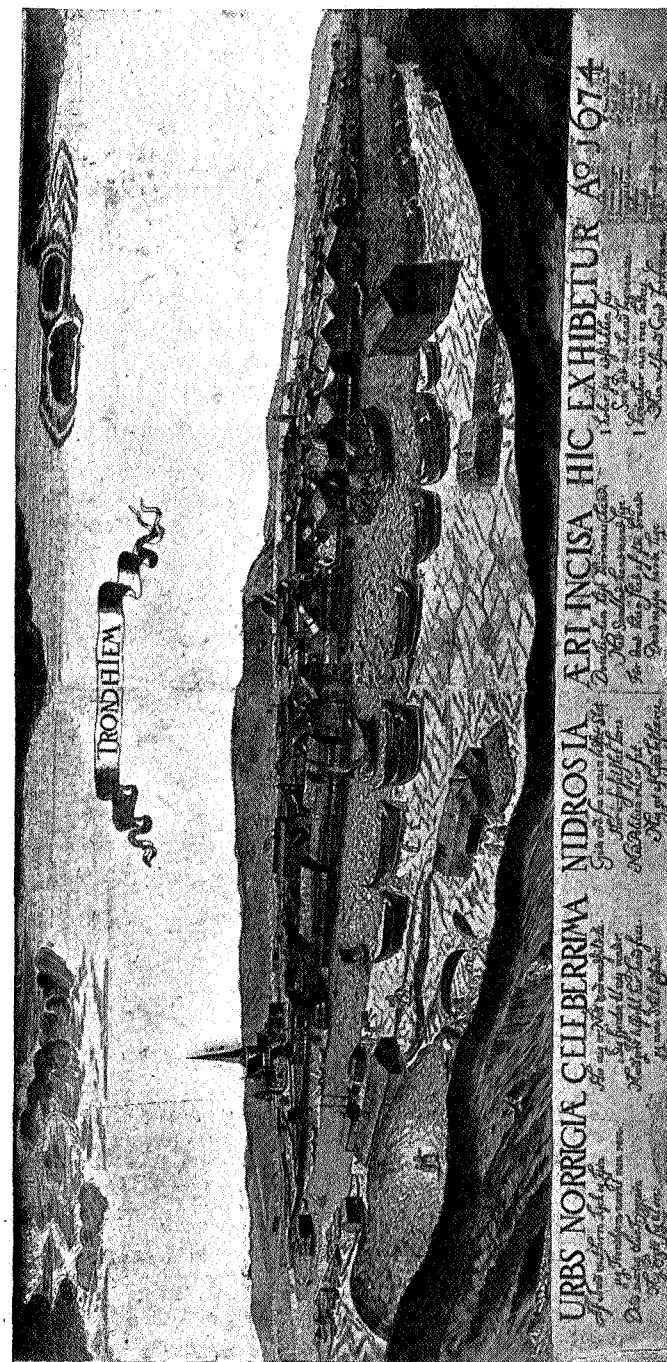
Ufmarsch med fuld militær Hønnør; der bevilgedes den under Beskyttelse af norske Tropper fri Skyds og Kvarter til Grænsen. Tillige skulde paa samme Maade de svenske Embedsmænd i Trondhjem frit beforders hjem. De Syge skulde forblive i Trondhjem med Bibehold af sin Frihed. I Henhold til denne Kapitulation forlod Stiernsköld med alle sine friske Soldater Trondhjem den 17de December. 2500 norske Soldater stod i Gevær og beviste sin Agtelse for den bortdragende tapre Modstander, — en vel fortjent Åresbevisning! Paa Marschen til Grænsen forrettede 6 norske Kompagnier Fodfolk og 2 Kompagnier Dragoner som Eskorte.

Trondhjem var dermed befriet. For de norske Tropper var der paa andre Steder fuld Anvendelse. Allerede i de første Dage af det nye Aar 1659 var Georg von Reichwein paa Tilbageveien til Åkershus, og senere fulgte de bergenshusiske Tropper efter. I Trondelagen var imidlertid atter det trondhjemske Regiment opsat og gjorde nu der alene Tjeneste, sammen med de ogsaa i Lenet udskevne Dragoner. Navnlig omtales der i denne Tid Dragoner fra Sundalen. Opgaven var herefter nordensjelds kun den at forspare Paser og Overgange til Sverige.

Fra denne Side paatænktes flere Gange et nyt Angreb. Men det blev aldrig bragt til Udførelse. Hindringerne ved Overgangen over Grænsejældene havde vist sig for store, og Stiernsköld selv fraraadede alle Forsøg i den Retning. Ogsaa de norske Officerer og Soldater havde sat sig i Respekt, og den Kraft, hvormed Krigsføreren havde været ledet, kunde ikke undgaa at anerkjendes ogsaa af Fienden. Jørgen Bjelkes Beregning havde helt slaaet til. Fra den vellykkede Offensiv mod Trondhjem kunde nu Tropperne kaldes til Defensiven ved Halden, der blev ligesaa vellykket.

Carl Gustaf var harmfuld over Tabet af Trondhjem.

Hans Drede rammede først Drakenberg, der maatte høre voldsomme Ord, fordi han ikke havde formaaet at trænge igjennem med Undsætningen. Kongen tilstillede ham i den Anledning en Skrivelse, der i stærke Udtryk tilkjendegav den Bitterhed, som havde fyldt hans Sind over en uventet Modgang. Bebreidelsen var dog neppe i dette Tilfælde saa ganske ufortjent. Thi det ser ud, som om Drakenberg har været meget langsom. Hvis han havde skyndet mere paa og blot været ude en tre eller fire Dage tidligere, saa vilde han have naaet sit Maal og paa Sletterne i Værdalen kunnet afslaa alle Angreb af en i Tal underlegen norsk Infanteristyrke, om Eilerik Visborg overhovedet da havde povet et saadant.

Etter et Kobberstik af Bogmester Jacob Mønsthus i Jæster.

Trondhjem i 1674, seet fra øst.

Reproduceret af P. G. Olsen, Christiania.

Underledes var det med Claes Stiernsföld. Om nogen Krigsmand i denne Tid havde gjort sin Pligt, da var det først af alle Trondhjems tapre Guvernør. Paa sin udsatte Post havde han holdt Stand, saa længe, det var muligt, og ingen Behreidelse kunde med Grund vendes mod ham. Han fortjener stor Ros, og naar Carl Gustaf kunde rette haarde Ord mod en saa tapper Krigsmand, da rammer dette ikke Stiernsfölds Minde.

For Carl Gustaf var det en meget pinlig Tanke at skulle opgive sine nordenfjeldske Erobringer. Besiddelsen af Trondhjem var i Virkeligheden ogsaa for ham en stor Sag. Hvis han kunde beholde dette Sted, da maatte han kunne gjøre aldeles sikker Regning paa, at det øvrige Norge, delt og vanmægtigt, som det var, sent eller tidlig vilde falde i hans Hænder, og naar han havde opnaaet Herredømmet over Norge, da maatte Sandsynligheden være for, at ogsaa Erhvervelsen af Danmark kun vilde blive et Tidsspørgsmaal. Saaledes var det naturligt, at han frampagtig flynge sig til Tanken paa at bevare Trondhjem. Stiernsföld havde ogsaa rammet hans Ønsker, da han fra Trondhjem raadede til aldrig at slutte Fred, medmindre ogsaa Søndmør kunde knyttes til de svenske Besiddelser i Norge.

Men der var ogsaa andre Magter end Sverige, som paa dette Tidspunkt pønsede paa at erhverve Dele af Norge, og det har sin Interesse at erindre, hvilke store Farer der paa denne Maade truede vort Land.

Det er bekjendt, hvorledes norske Sømænd i det 17de Aarhundrede i stort Tal tog Tjeneste paa den nederlandske Flaade, som for en ikke ringe Del var bemannet med Nordmænd. Nederlandene ønskede at lette og udvide Udgangen til at forsyne sig med disse ypperlige Matroser, hvad bedst kunde ske, hvis de opnaaede at faa fast Fod paa norsk Grund. Som en følge deraf, blev der under Forhandlingerne om Freden i Norden af de nederlandske Underhandlere arbejdet paa at faa en Del af Norge. Men de fandt Modstand fra engelsk Side. Englænderne forstod paa sin Side ogsaa meget vel, at Nederlandene vilde faa en væsentlig Hjælp, hvis de kunde sikre sig Udgang til altid at hente sine Matroser fra de norske Kyster og tilgodegjøre for sig, hvad der var af Fiskerier. En af Samtidens engelske Statsmænd eller Diplomater, antagelig den bekjendte Sir Philip Meadows selv, har i en skriftlig Fremstilling gjort Rede for sin Opfatning af den Fare, som paa denne Maade truede hans Land, og den engelske Potitik var her paa sin Post for at hindre Nederlanderne fra at tilrive sig blot en Fodsbred af norsk Grund.

Skinsygen mellem de to Sømagter kom saaledes ved denne Leilighed Norge vel tilgode. Nederlænderne lod sine Planer falde, og samtidig forhindredes Sverige fra at forblive Herre over Trøndelagen. Carl Gustaf var, da Freden sluttedes, allerede død, under et Ophold i Göteborg 13de Februar 1660. Hans kraftfulde Aand levede saaledes ikke længere den svenske Politisk. Ved Freden i Kjøbenhavn, 27de Mai 1660, maatte Sverige erkjende Trøndelagen som norsk, medens det beholdt Baahuslen og de gamle danske Landskaber paa den østlige Side af Øresund.

Ved denne Fredsslutning bleve saaledes de Grænser opstufne, som senere hen have stilt mellem de nordiske Kongeriger, alene med Undtagelse af de smaa Forandringer i Græselinjen mellem Norge og Sverige, der bleve fastsatte ved Traktaten af 1751.

Carl Gustafs stolte Planer vare brustne. Hans Drøm om et stort nordisk Monarki blev ikke Virkelighed. Den Modstand, han havde mødt ved Kjøbenhavn, Trondhjem og Halden, var ham for stærk.

Hvis hans Planer havde kunnet virkeliggjøres, — hvis han i August 1658 havde kunnet holde sit Indtog i Kjøbenhavn og derefter kunnet sætte Danmarks og Norges Krone paa sit Hoved, vilde Meget været forandret. For det første vilde der da i nogle faa Slægtled være skabt en ny Stat og en ny Nationalitet, inden hvilken de gamle Svensker vilde været i Minoritet. Dansker og Nordmænd vilde ikke have gaaet op i disse; men tilsammen vilde der af de tre folkeslag været fremgaaet noget sammensmeltet nyt, hverken svensk eller norsk eller dansk. Rigets Tyngdepunkt vilde været truffet mere mod Vest eller mod Syd, og sandsynligvis havde Nordens Konger valgt Göteborg eller Malmö til den nye Hovedstad.

Disse Nordens Konger vilde som Herskere over Østersøens Bredder have strakt sit Herredømme mod Øst til Ladoga, og de kunde som Herrer over en stor Flaade have skabt en Modvægt mod England og Nederlandene, medens de med sit store Landomraade havde været Rivaler af Stater, som Preussen og Rusland. Cort Adeler, Cornelius Creutz, Niels Juel og Peder Tordenskjold havde da kjæmpet som nordiske Admiraler mod andre Fiender, og Carl XII havde ført det samlede Nordens Hære.

Verdenshistorien kunde have faaet en anden Vending.

For vor Tid, der maa hente sine Erfaringer ud fra en helt anden Historie, fra den, som virkelig er foregaaet, bliver dette kun et Spil for Fantasien. Vi vurdere mest den Tapperhed, som er ud-

foldet i Kampen for at drive Carl Gustaf tilside, og vi kunne ikke heller føle os tiltrukne af hans Personlighed. Medens i Norge Carl XII, skjønt han var vor Fiende og bragte megen Lidelse over vort Land, er bleven en populær Skikkelse, kan det samme ikke blive Tilfældet med hans Farfader Carl Gustaf, skjønt denne var en mægtig og fremragende historisk Personlighed. Han kan ikke vinde Modstandernes Sympathi.

Den stolte Statsbygning, som han vilde opføre, den skulde grundes gennem Vold. Hans Planer kunne vække Beundring. Men de fremkalde ikke nogen forstaaelsesfuld Sympathi. Idet disse Planer bleve tilintetgjorte, havde Carl Gustaf mere end nogen anden virket til at splitte de nordiske Folk og tvinge dem ind paa nye Veie, hvor hvert af dem alt mere blev henvist til at vandre for sig selv.

Krigen 1657—1660 havde bragt store Ulykker og Hjemløsheder over Norge som over Danmark. Rigtignok havde Danmark lidt mest. Hver en Plet havde i dette Rige været hjemløst af Fienden, og hvad der var levet fra dennes Besøg, det var bagefter herjet af Venner, der ofte kunde fare værst frem. I Norge var det kun en Del af Landet, som var Krigsskueplads, og den umiddelbare Hjemløshed rammede forsaavidt blot Trøndelagen og Smaalenene. Men for øvrigt var det hele Rige med at bære Krigenes Byrder. Det hele Land fra Malangen i Nord til Lindesnes i Syd maatte stille Soldater, og denne Udskrivning føltes trykkende. Neppe nogen anden Landsdel led heller derunder saa meget som Trøndelagen, der gjentagne Gange i 1657, 1658 og 1659 maatte stille en betydelig Kontingent, først til den norske Hær, saa til den svenske og tilsidst igjen til den norske Hær.

Skattebyrden var, fremfor alt i 1659, over det hele Land mere trykkende, end den nogensinde tidligere havde været. Rigtignok var der sløiset en Del af de mindre, overordentlige Skatter, som vare paa budne i 1658. Men til Gjengæld var den største af de staaende Paalæg, den saakaldte Kontribution eller Leilændingskat drevet op til mere end det dobbelte af, hvad den havde været i 1657. Den, som da betalte 5 Rdl., havde i 1659 at udrede 12 Rdl. En saadan Skattebyrde blev saa meget mere trykkende, som Krigen medførte mange andre Plager og desuden stansede mange Næringsveie helt eller delvis.

Et Folk erindrer længe de udstaaede Lidelser. Krigen i 1657 til 1660 havde sat dybe Mærker, der holdt sig i lange Tider. At udjævne dem maatte tage sin Tid, og imidlertid sad det tilbage i Bevidstheden, at disse Lidelser skyldtes vort østlige Nabo-folk. Krigen

har derved faaet sine langtrækkende Eftervirkninger. Trønderne, som før dens Udbrud havde været noksaa ligegyldige, bleve gennem denne Krig bejslede af en ny Aand. I det Hele taget mærkes der bag- efter et paatageligt Opsving i den nationale Bevidsthed.

Hvad de foregaaende, som Regel lidet ærefulde, Krige ikke havde formaaet at skabe, blev grundlagt i denne Kamp, — det var den militære Tradition, som siden voksede sig ind i vort Folk. Ved Trondhjem og ved Halden modtog den norske Hær sin Ildaa. Det var ikke læn- gere uordnede Bondekræfter, der bleve opbudne for Anledningen og flygtede ved det første Skud, som gav Gjenlyd mellem fjeldene. Nu var der en Hær, som stod parat til at rykke i Marken, og dennes Bedrifter vare paa Alles Munde. Da det næste Gang blev Krig, saa Folket paany den nationale Hær træde under Vaaben under de samme Førere og atter med Ære væge sit Land.

Der begyndte en Tid, hvori der lagdes stor Vægt paa at styrke Landets Forsvarskraft. Efter 1660 fik Norge efterhaanden, hvad det tidligere havde savnet, et ordentligt Fæstnings-system. Ogsaa Trond- hjem blev, saavidt det var muligt, omgivet med Værker, og til Byens yderligere Forsvar opførtes de to Fæstninger, Munkholmen og senere Christiansten. Saavel Lorenz Creutz som Claes Stiernsköld havde haft Die for Nødvendigheden af at gjøre noget mere for Trondhjems Sikkerhed mod fiendtlige Anfald, end der tidligere var gjort, og Carl Gustaf havde været enig med dem. Imidlertid havde den Gang Omstændighederne ikke tilladt at foretage videre Arbejder med Be- fæstningen. Hvad den i det sidste Øieblik inden Beleiringens Nabning ankomne Ingeniør Clarmann kunde udrette, var ikke meget, og man kan i det Væsentlige gaa ud fra, at de trondhjemske Befæstnings- værker vare de samme, da Byen atter kom i norske Hænder som, da den i Mai 1658 var overleveret til de Svenske.

Bagefter kom der altsaa en Periode, i hvilken der blev arbeidet mere paa at sikre Trondhjem og der skabe et fast Punkt for fremtidige militære Operationer, hvad enten nu dette blev til Forsvar eller til Angreb.

*

*

*

Gyldenløvefeiden¹⁾ — i Danmark kaldet den skaanske Krig — blev den næste i Rækken af de nordiske Krige. Freden varede fra 1660 kun i femten Aar. I 1675 erklærede Kong Christian den femte Sverige

¹⁾ Som hovedsagelig Kilde kan her nævnes D. Schnitler, Det første Aar- hundrede af den norske Hærs Historie, S. 52 flg.

Krig, og denne varede til 1679. Det er vistnok den blodigste og mest haardnakkede Krig, som nogensinde er bleven udfjæmpet inden de nordiske Riger, og under den er der fjæmpet skarpe Kampe, ligesom der er forefaldt interessante Beleiringer. Nordmændene vare gjerne den angribende Part, og deres afholdte Hærførere, Statholder Ulrik Fredrik Gyldenløve vandt ved sine Bedrifter et Navn, der ikke saa let kunde glemmes i Norge.

Krigen førtes i Norge hovedsagelig ved de søndenfjeldske Grænser, og hvad der forefaldt af Krigsbegivenheder nordenfjelds, var af en mere underordnet Betydning. Det kommer ikke op mod de af Gyldenløve personlig ledede Foretagender i det Søndenfjeldske, der kastede Glans over Hæren. Denne var nu bleven adskillig udviklet og havde efter den sidste Fredsslutning i 1660 erholdt en væsentlig forbedret Ordning. Mangehaande Mangler klæbede dog fremdeles ved dens Organisation og Materiel, og Øvelsen havde kun været ringe. Landets Fæstninger vare ogsaa i de mellemliggende femten Aar blevene ikke lidet forbedrede, og bl. a. gjælder dette netop Trondhjem, hvor der var arbeidet meget paa en Udbedring af de gamle Skanser omkring Byen, der senest havde gjort Tjeneste under Beleiringen 1658. Egeledes var der ar- beidet meget for at omdanne Munkholmen til en virkelig Fæstning, et Foretagende, for hvilket Statholderen synes at have været særlig interesseret. Trondhjem skulde derigjennem sikres fra Søsiden. Det tør vel ogsaa være, at Munkholmen for sin Tid var et respektabelt Værk, skjønt dens Forsvarsevne aldrig er bleven prøvet.

Egesom under de to foregaaende Krige var Norge ogsaa i Gyldenløvefeiden henvisst til at hjælpe sig ved egne Kræfter. Dog var det nu som tidligere af ganske væsentlig Betydning, at den danske Hær bandt en stor Del af de svenske Stridskræfter, medens andre af disse fandt Anvendelse i Krigen mod Brandenburg. Paa den anden Side maa det fremholdes, at Sverige paa den Tid var en af Europas første Militærmagter og i denne Henseende navnlig det dansk-norske Monarki aldeles overlegent. Tilrods for Alt, som var udrettet i de mellemliggende Fredsaar, kunde ikke vore Hære siges at have de samme forudsætninger i frigerst Øvelse som de svenske, og det var i flere Henseender ikke uden sine Betænkkeligheder at sende disse Tropper i Kampen mod en saa frigsvant Hær, som den svenske i sin Helhed maatte erkjendes at være. Ogsaa denne kunde selvfølgelig indimellem have Afdelinger, der ikke stod paa Høide med den øvrige Styrke. Men saadant blev kun Undtagelser. Det var i 1675, som det havde været i 1657, et dristigt Foretagende at optage en Kamp med en

Nabomagt, der nu havde et større Landomraade og Folkemagt end atten Aar tidligere. Alligevel løb Forsøget denne Gang bedre af, og fornemmelig er det at merke, at man nu saa sig istand til hovedsagelig at kjæmpe paa svensk Grund. Krigen førtes derhos i stor Udstrækning tilfjøs. Det var — kan man gjerne sige — i disse Aar fra 1675 til 1679, at den dansk-norsk Flaades store Traditioner grundlagdes.

Ogsaa under Gyldeuløvefeiden var Norge saa heldigt at kunne opvise en Række af betydelige Personligheder i Spidsen for de militære Afdelinger. Mellem dem gjenfindes af de før kjendte Hærførere Generalmajor Reinhold von Hoven og Oberst Eilerik Visborg.

Planen for Krigsførelsen var — i Modsætning til Jørgen Bjelkes ledende Tanke fra 1658 — opgjort under forudsætning af, at Angrebet paa Sverige alene skulde føres fra det sydlige. Det hed ikke mere: Offensiven nordenfjelds, Defensiven søndenfjelds. Nu var det: Defensiven nordenfjelds og Offensiven søndenfjelds. Som en følge deraf er Trondelagens Krigshistorie i disse Aar ikke meget vidtløftig, og selve Trondhjems Stad blev da ikke Stridens Væb.

I 1675 var det roligt nordenfjelds. Men i Begyndelsen af 1676 truedes man der af et Indfald, idet der paa den svenske Side af Grænsen var samlet en Styrke paa omtrent 4000 Mand, deriblandt dog en Del Bønder. Da der ogsaa skede nogle Indfald i Norli og Sørli, vakte Udsigten til det forestaaende Angreb en ikke ringe Frygt, og det ansaaes nødvendigt at sende forstærkninger op fra den søndenfjeldske Hær. Christoffer Frederik von Gersdorf, nu Chef for det opplandske Regiment, førte disse Tropper i de første Dage af Februar 1676 over Dovrefjeld og blev i mere end en Maaned liggende i Opdal. Det svenske Angreb udblev, og da Foreskaldet kom, ansaaes det ikke længere nødvendigt at have de søndenfjeldske Tropper tilhjulps. Ja, man dristede sig endog til at sende nogle af de Thrønderiske Kompagnier sydover.

Der foreskaldt dog i 1676 en liden Krigsbegivenhed nordenfjelds, som har sin Interesse, navnlig forsaavidt den viser, at Bønderne nu havde vaagnet af sin gamle Slaphed og kunde vise saavel Mod som Snarraadighed, hvor det gjaldt at afværge fiendtlige Angreb. Det var Bønderne i Merafer, som denne Gang udmærkede sig, i Modsætning til, hvad der var sket i 1612 ved Monkhovens Gjennemmarsch. I 1676 var der kommen en helt anden Aand i folket, og de forstod nu at kjæmpe for sin Bygd. Det var ved Olsfjoktid, at en svensk Afdeling kom over fjeldet for at trænge ned til Stjørdalen. Bønderne

havde Vagt oppe paa fjeldet og bleve saaledes i god Tid varslende om den truende Fare. De samlede sig og modtog den fremrykkende fiende i det ene Baghold efter det andet, hvorved de udmattede ham og tilsidst tvang ham til at vende om. Dette skede uden Hjælp af Soldaterne, som laa helt nede i Stjørdalen. Som Paaskjønnelse for sit tapre Forhold fik Merafers Bønder senere tre Aars Skattefrihed.

Om denne Kamp haves en gammel Beretning, der i sine Hovedtræk bærer Sandhedens Præg. En anden Sag kan det være med Enkelthederne i denne Skildring, der synes anlagt paa at gjøre det mest mulige ud af Bøndernes Bedrift og at hæve dem paa Militærets Bekostning. I denne Henseende tør der være adskillige Overdrivelser, saaledes som naar det heder, at Svenskerne havde en Styrke af 600 Mand, medens der kun var 50 Bønder, og at disse nedskjød 60, tog 6—8 fanger og 50 gode heste.

Men bortset fra disse Overdrivelser, er det klart, at Bønderne ved samme Anledning haade viste Omtanke, Snarraadighed og Tapperhed, saaledes at denne lille Affære med Rette kan indregistreres som et smukt Træk i den norske Bondes Historie. Der fortælles paa mange Steder i Norge en for det meste enslydende Historie om en svensk Afdeling, der i Nattens Mulm og Mørke kom over fjeldet for at plyndre Bygden, men som ledeses vild af en fin, der var tvungen til at være dens fører, og endte med at styrte ud over et brat fjeld. Dette er visstnok ikke andet end et Sagn, der ogsaa gjenfindes paa andre Steder og i en anden form. Noget ganske lignende fortælles paa Magerøen i Finnmarken, hvor det er en plyndrende russisk Tropp, der ledes vild og omkommer, og Sagnet kjendes ogsaa ved Lemvig i Jylland. Man maa saaledes ikke stole paa nogen af disse Fortællinger. I Stedet burde Erindringen om Meraakbyggenes tapre Forhold, der ikke er Sagn, gjenoplives.

I 1677 havde man opsat et andet trondhjemske Regiment, der havde Skotlanderen Jødefinghe til Oberst. Dette Regiment gjorde Tjeneste ved den søndenfjeldske Hær og deltog i Aarets store Bedrift, Beleiringen af Carlsten ved Marstrand; i selve Stormen paa denne Fæstning var de dog ikke med. I Slaget ved Uddevalla derimod, den 28de August s. A. var Jødefinghe og hans Trøndere mellem dem, som særlig nævntes med Udmærkelse. Kampens Udfald medførte, at den norske Hær blev Herre over hele Baahuslen, alene med Undtagelse af den berømte Fæstning, der havde givet Lenet Navn.

Til samme Tid havde det første trondhjemske Regiment og de nordenfjeldske Dragoner rykket ind i Jæmteland, under Reinhold von

Hovens Anførsel og besat den hele Provins, efter at have slaaet de dersteds samlede, i Tal underlegne svenske Tropper. Uter igjen indtoges Frøse Skanse, det samme faste Punkt, hvor Reinhold von Hoven netop tyve Aar tidligere havde været Kommandant.

Jæmterne følte sig fremdeles tiltrukne til Norge; de havde ikke i 32 Aar glemt, at de egentlig havde hørt derhen, og nu sluttede de sig til sine gamle Landsmænd. Mange Jæmter toge norssk Tjeneste og traadte ind i Rækken af de trønderiske Soldater, hvem de senere fulgte til Norge, da Generalen i November marscherede tilbage. Han ansaa det ikke raadeligt med den forholdsvis ringe Styrke, over hvilken han raadede, at forblive i Jæmteland. Efter hans Afmarsch rykkede de svenske Tropper atter derind, og der blev da taget en streng Straf over dem, som havde været uforsigtige nok til at lægge sine norsske Sympathier for Dagen. Mange, deriblandt flere Præster, maatte paa Grund deraf senere flæde Steile og Hjul.

I 1678 deltog det andet trondhjemske Regiment i Krigen i Baahusen og derhos blev en større Del af det første Regiment og af Rytteriet trukket søndenfjelds. Saaledes kunde i dette Aar den svenske Generalmajor Carl Sparre, der havde Kommandoen i Jæmteland, uden at behøve at frygte for nogen særdeles virksom Modstand, nære haab om at kunne foretage et Plyndringstog ind paa norssk Grund, hvad han da ogsaa udførte.

Sparre havde i Jæmteland samlet to tusinde Mand, mest Ryttere, Med dem gik han over fjeldet og begyndte sine Hærjinger i Tydalen, hvorfra han fortsatte i Selbu og Alen og tilsidst endte paa Røros, som blev det endelige Sted for de haardeste Hjemføgelser. Baade Byen og Kobberværket blev brændt. Det var en Ødelæggelse, som gjorde et stærkt Indtryk, og som først sent blev glemt.

Budskabet om dette Plyndringstog fløi hurtig rundt i hele Trøndelagen. Reinhold von Hoven samlede de faa Tropper, han havde til sin Raadighed, derimellem den lille Garnison i Byen, og rykkede saa frem imod Fienden. Sparre oppebød ikke hans Ankomst, men drog hjem, da han hørte, at norsske Soldater og Bønder vare samlede paa Støren. Imidlertid blev Røros i det følgende Aar, 1679, paa ny hjemført af et mandstærkt Korps fra Sverige. Denne Gang var det Generalmajor Planting, som var Anfører. Han ødelagde, hvad der var levet fra den foregaaende Plyndring, og fortsatte derefter sin fremrykning nedover Guldalen. Men han mødtes her af de trondhjemske Tropper under Oberst Schulz. Denne havde indtaget en meget stærk Stilling, som forsvarede af fodfolk, Ryttere og Kanoner. Der

udspandt sig en Kamp, som varede i fire Timer og endte med, at Svenskerne maatte gaa tilbage. De tog atter Veien over Røros og gik hjem.

Umiddelbart efter endte Krigen. Der sluttedes Vaabenstilstand, og derefter undertegnedes Freden i Lund den 26de September 1679.

Nedens Gylde løvsejden stod paa, havde der i Trøndelagen hersket megen Misfornøielse med de Militære, navnlig med Officererne. Denne var bl. a. kommen til orde efter den foran nævnte Kamp i Meraker, hvor Almuen paa samme Tid var stolt af at have drevet Fienden tilbage, og nærede Uvillie mod de Officerer, af hvem de mente at have kunnet faa, men nu ikke erholdt Hjælp. Senere kom den samme Misfornøielse jævnlig tilsyne, og den har bl. a. affødt skriftlige Beretninger, hvori det militære Synderegister grundig gennemgaaes. I Klagerne maa der have været ialfald et Grundlag af adskillig Sandhed, og de vise, at der ved forholdene har været adskillig Raaddenhed, hvad selvfølgelig ikke hindrer, at der ogsaa kan været indløbet en Del Overdrivelser.

Hvad der under Krigen i Almindelighed lammede den militære Ledelse nordenfjelds, var de mange Troppers Afvendelse til den søndenfjeldske Krigsfueplads, hvorved alle offensive foretagender fra Trøndelagen væsentlig maatte lammes. Men til samme Tid se vi de trønderiske Soldater udmærke sig, hvor de kom med i den større Krig, og Oberst Jøddesinghe kan der regnes som en af de Chefer, der have ført dem til Seier.

Bagefter kom der atter en Fredsperiode, hvorunder mange Misbrug kunde indsnige sig, saaledes at der atter, da Krigen næste Gang stod for Døren, var mange uheldige forhold at rette paa inden Trøndelagen. En af de værste Mangler var da de mange gamle, i Fredstid graanede Officerer, som opfyldte de lavere Grader. Man havde Lieutenanter paa sytti og otti Aar.

Efter Krigen optoges Fæstningsbygningen med fornyet Kraft. Det var saaledes nu, Trondhjems Værker bleve forstærkede ved Anlægget af Christiansten.

*

*

*

Den store nordiske Krig har bragt store Ulykker over Norge, ikke mindst over Trøndelagen. I 1709, efter den svenske Hærs Nederlag ved Pultava, erklærede Danmarks og Norges Konge, Frederik IV, Krig mod Sverige, hvis Konge, Carl XII, paa den Tid befandt sig

fjernt fra sit eget Land. Udsigterne for at optage en Angrebskrig syntes den Gang lovende. Alligevel blev denne Krig til en Begyndelse ikke ført med det ventede Held. Senere gik det bedre.

Foreløbig truede ingen fare det nordenfjeldske Norge. De trønderste Soldater kunde saaledes trækkes bort, og de kæmpede i de følgende Aar tildels paa fjerne Valpladse. Det var Oberst (senere Brigader og Generalmajor) Vincents Budde, som her var Trøndernes Fører. I 1713 blev han med andet trondhjemske Regiment sendt til Jylland. Her deltog Trønderne i det hele felttog i Hertugdømmerne og vare med ved Fæstningen Tønningens Beleiring og Overgivelse 1714. I det følgende Aar kæmpede de i Pommern, hvor de deltog i Erobringen af Rügen og Stralsund. Efterat Krigen i Nordtyskland var tilendebragt, kom Budde med sit Regiment til Danmark og laa der paa fyn, da Carl XII om Vaaren 1716 rettede sit første Angreb paa det søndenfjeldske Norge.

Buddes Regiment blev da, med andre, overført til Norge og landede den 17de April i Frederikstad, hvorfra det straks rykkede frem og allerede den 23de var med at storme det af Svenskerne besatte Moss.

Dette blev Regimentets første Vaabendaad paa norsk Grund. Kampen var overmaade voldsom. Svenskerne — Vestmannlands Regiment under Oberst Falkenberg — forsvarede sig tappert, og der var et stort Mandefald. Moss var indesluttet fra alle Sider. Hus efter hus blev erobret, og Kampen rasede vildt i Gaderne. Seiren blev paa norsk Side, og den fik stor Indvirkning paa felttogets videre forløb. En ikke ringe Del af Væren tilkommer Budde og det andet trondhjemske Regiment. Snart efter træffes de begge nordenfjelds.

Budde var først en Tid Kommandant i Frederikstad, men kom i 1718 atter nordenfjelds, hvor han paa ny overtog sit fordums Regiment og tillige blev kommanderende General. Forsvaret af Trøndelagen var, under meget truende Tidsforhold, lagt i hans Hænder, en saare vanskelig Opgave, som han imidlertid løste med afgjort Dygtighed og Held. I Samtiden paadrog han sig Misfjendelse. Men Efterslægten kan saa meget bedre vurdere hans Klogskab og den overlegne Maade, hvorpaa han førte sit Forsvar. Han har derved indstrevet sit Navn i Historien som en af de Mænd, der heller ikke maa glemmes.

Carl XII forberedte i 1718 sit andet og, som han troede, afgjørende Angreb paa Norge. Hans Hær var den største, som endnu havde vist sig paa norsk Grund, og Angrebet skulde saavel rettes mod det nordenfjeldske som mod det søndenfjeldske. Saa mange Tropper, som der i dette Aar opererede i Trøndelagen, har der overhovedet

aldrig, hverken før eller senere, været Anledning til at se samlet nordenfor Dovre. I 1658 havde der i det høieste paa begge Sider været omkring 5000 paa Benene. Nu, 60 Aar senere, var der maasse over 20,000 Mand.¹⁾

Angrebet paa det nordenfjeldske Norge var ingen ny Plan. Carl XII havde allerede tænkt derpaa under Krigen i 1716 og den Gang ogsaa truffet sine første Forberedelser, men havde saa igjen opgivet det. Nu kom Planen atter frem, og dens Ledelse betroedes til en af de mest overlegne Hærførere inden den svenske Hær, General-lieutenant Carl Gustaf Armfelt. Han havde ført Resterne af den finske Hær til Sverige, og skulde nu med dem, omtrent 5000 Mand, rykke ind i Trøndelagen. Denne finske Hær, der var fuldt krigsvant, dannede Kjerne af Armfelts Tropper. Til den kom endvidere en Del svenske Regimenter, som vare nyudsrevne og havde ringe Øvelse. Hvilke Regimenter dette var, er ikke ganske let at udrede; med Sikkerhed vides, at Helsing Regiment og Jämtlands Regiment deltog. Alt ialt har Armfelt selv opgivet sin Styrke til 14,540 Mand.

Imod denne Hær kunde der i Trøndelagen blot stilles de to trondhjemske Regimenter tilfods, trondhjemske Dragonregiment, det gamle Landeværn (Landdragonerne) og den lille Garnison i Trondhjem. Tilsammen var dette 6900 Mand. Dertil havde Bergkompagnierne, Trondhjems Borgervæbning, samt det sidste Opbud, de saakaldte Mandhusinger. Denne Styrke var af høist forskjellig Brugbarhed. Budde kunde stole paa sine egne krigsøvede Tropper af andet Regiment, hvorhos ogsaa en Del af første Regiment havde gjort Tjeneste paa fjernere Valpladse. Derimod vare Dragonerne en meget daarlig Skare, der stadig viste sig lidet skikkede til at deltage i Kampen, og som heller ikke under den paafølgende Krig fandt Anledning til at indlægge sig nogen Væ. Kun den mindre Del af den norske Styrke var fuldt brugbar, og om mange af disse Afdelinger kunde der endog med Grund næres Frygt for, at de i Tilfælde vilde være aldeles uanvendelige. Buddes Stilling som øverstbefalende Chef for en saadan Hær var ikke at misunde, saa meget mere som han ogsaa hindredes af Pengemangel. Tiderne havde været daarlige, og Skatterne kom kun langsomt og ufuldstændig ind. De offentlige Kassers Tomhed var en Hindring for at lægge den fornødne Raskhed i Krigsførelsen. Officererne fik ikke sin Løn, Soldaterne heller ikke. Der maatte paa

¹⁾ Hovedkilden er her O. A. Overlands Afhandling i Historisk Tidskrift, anden Række, II, S. 193—259.

haarde Vilkaar laanes Levnetsmidler hos Trondhjems Borgere. I den mislige Høst 1717 var der udfiret og inddrevet Naturalpræstationer hos Almuen. Penge skulde ogsaa være laant af Borgerne; men disses Evne var saa ringe, at der hos dem ikke blev noget at faa.

Saadan var Stillingen, da Budde 15de April 1718 modtog Kongens Befaling om at gaa til Trondhjem som kommanderende General. Under lidet lovende Udsigter overtog han denne Post, og han satte sig umiddelbart efter sin Ankomst nordenfjelds i Bevægelse for at udrette, hvad der var muligt, til at sikre Landet mod det af Rygterne bebudede Angreb fra Sverige. Dette traf ud, og i den derved vundne Mellemtid kunde Budde, efter bedste Evne, fortsætte sine paabegyndte forberedelser. Fæstningsværkerne forbedredes, og navnlig blev der anlagt forhugninger paa de Steder, hvor der var Sandsynlighed for, at det ventede Angreb kunde skee.

Først den 24de August (gammel Stil) overfired Armfelt Grænsen, og dermed kunde Felttoget siges at være aabnet.

Veien over Sul skulde være den naturlige at tage. Men den svenske Anfører var vidende om, at der nedover i Dalen var anlagt forhugninger, og han ansaa det ikke raadeligt at bryde sig frem ad den Vej, — den samme, hvor Drakenberg i Høstdagene 1658 havde forsøgt at komme igjennem, men var bleven slagen. Armfelt kan have været vidende om den Skjæbne, der havde rammet denne. Maaffæ kan det endog antages som meget sandsynligt, at han har kjendt til, hvad da var foregaaet, og at han mellem Jæmtelands Bønder har hørt Beretninger derom. I de affides Bygder lever Mindet om saadanne Begivenheder gjerne længe. Har han havt Kundskab om Drakenbergs Nederlag, da bliver det endnu bedre forstaaeligt, at han ikke vilde gjøre noget Forsøg paa at kjæmpe sig frem mod de norske Forhugninger.

Saa byggede han sig sin egen Vej, og dermed begynder det mærkelige ved Armfelts Tog. Hans militære Evner, hans skarpe Blik og store ledende Begavelse fortjener den høieste Ros.

Armfelts nye Vej gik gennem Mærrastaret over til Færen, et stort fjeldvand i Mærrafer, og hid førte han sin Hær, som han derpaa lod blive liggende rolig i nogen Tid. Fra denne Position kunde han true med at kaste sig til forskjellige Sider, baade til Stjørdalen og til Værdalen, og den norske Hær maatte derfor splitte sig. I Stilhed byggede saa Armfelt videre paa sin Vej, som han førte ned mod Stene i Værdalen.

Den Dag idag sees endnu Partier af Armfelts Vej, og den har i den senere Tid været benyttet paa Marscher af Trondhjems Garnison, som derigjennem har faaet Anledning til at prøve det samme som hans Soldater. Disse kom saaledes frem ved Stene, og derigjennem blev alle de af Budde anlagte forhugninger længere oppe i Innas Dalføre omgaaede. Den gamle Forsvarsplan var derved umuliggjort. Der maatte i dens Sted tænkes paa andre forholdsregler.

Stene Skanse, der laa paa det samme Sted, hvor Eilerik Visborg 1658 havde begyndt sin seierlige Kamp, faldt i Armfelts Hænder, og Budde, der allerede havde prøvet sine Dragoners Upaalidelighed, vovede ikke at modtage det ham af Armfelt tilbudne Slag, men marscherede til Stjørdalen, hvorfra han videre traf sig tilbage til Trondhjem, hvis Borgere ikke i ham saa en kjær Gæst. Armfelt fulgte efter til Stjørdalen, men blev siden først staaende der ganske rolig og marscherede tilsidst tilbage til Værdalen. Udkomsten til Trondhjem var ikke fuldt saa let, som han havde gjort Regning paa, og han var selv en altfor forsigtig Hærfører til at vove noget, der kunde byde Fienden Fordele. Han havde antagelig ogsaa hurtig mærket, at han i Budde havde en øvet og erfaren Modstander, med hvem der i Tilfælde vilde have ventet ham en haard Dyst.

Armfelts Stilling i Værdalen blev i Længden heller ikke let. Ogsaa han tryffedes af Pengemangel. Provianteringen frembød store Vanskeligheder. Landet var udplyndret og hærjet. Hans egne Folk begyndte at knurre, og navnlig viste Helsinges Regiment sig alt andet end paalideligt. Allene Overgeneralens kraftige Indgriben formaaede at hindre dette Regiment fra at gjøre Mytteri. De svenske Soldater led overordentligt baade paa Grund af utilstrækkelig Proviantering og mangelfuld Beflædning. Vinteren stod for Døren. Desertionerne begyndte. Norske Streifpartier omsværmede Armfelt og tilføiede ham al den Skade, de kunde gjøre ham. Budde selv førte tusinde Mand til Jøndøren, hvorfra han lod bortføre alt Hø og Korn og opbrændte, hvad han ikke selv kunde tage med sig. Paa Fjorden var der fri Passage, og de svenske Soldater, som havde besat Østerøen, bleve fordrevne derfra.

Alligevel fastholdt Armfelt sin første Plan, at rykke helt frem til Trondhjem og der aabne en Beleiring. I dette Øiemed ventede han paa Understøttelse fra Sverige, for at bryde op, saasnart den lovede Transport var fremkommen. Han maatte dertil have Tid. Men forinden han havde faaet, hvad han ønskede, kom der streng Befaling,

at han skulde sætte sig i Marsch og straks bryde igjennem alle Vanskeligheder.

Det var Carl XII selv, som her greb ind og derved blev den første Marsch i den sidste store Katastrofe.

Han var ikke for Intet sin Farsaders Sønneson. Carl X Gustaf havde været fortørnet over Claes Stjernskold, og paa samme Maade viste Carl XII sin Ubillighed ved at være misfornøiet over Armsfelt, — at han ikke havde formaaet at udrette Mere.

Armsfelt modtog saaledes en Tilrettevisning, fordi han ikke allerede havde gjort sig til Herre over Trondhjem, sammen med den fornyede Befaling til at bryde op og erobre denne Stad.

I Trondhjem selv var Stillingen i Mellemtiden bleven en anden, og Budde kunde nu med større Ro imødesee det kommende Angreb.

Der var kommet søndensfjeldske Tropper til Undsætning, og snart ankrede der fire Orlogsskibe udenfor Trondhjem, et Linieskib, to Fregatter og en Hukkert, som kunde dække Byen fra Søiden. Inde i Byen var der 8500 Mand, provianterede for fem Maanedes.

Armsfelts Udgifter vare i samme Grad blevene forringede. Hans Artilleri var kun syv smaa Feltkanoner, med hvilke det ikke vel lod sig gjøre at aabne en Beleiring. Om Aftenen den 15de November stod han saa Kilometer fra Trondhjem og kunde lade Christiansten rekognoscere. Men han gjorde ikke noget Skridt til at storme, og hans Soldater holdt sig for det meste i ærbødig Afstand fra Fæstningens Kanoner.

Carl XII's strenge Befaling var ikke saa ligetil at opfylde.

Imidlertid gik Armsfelt over Nidelsen. Dragonerne kunde ikke gjøre Modstand, men trak sig tilbage i ilsom Flugt. Den større Del af, hvad vi nu sammenfattede under Søndre Trondhjems Amt, laa dermed aabent for de svenske. Røros blev besat, ligesaa Kvifne, og over Rennebu og Opdal naaede Svenskerne lige til Kongsvold. Dragonerne brændte paa sin Flugt samtlige Fjeldstuer, og da der i December kom stærkt Snefald, blev det for de forfølgende svenske Tropper umuligt at vove nogen Overgang over det veirhaarde Fjeld.

Tilsyneladende var der saaledes vundet væsentlige Fordele. Alene Kystlandskaberne havde ikke seet de svenske Tropper, og den sammenhængende landværts forbindelse mellem Trondhjem og Christiania var afstaaen. Posten maatte i denne Tid dirigeres tilsøs og gik senere fra Veblungnes til Gudbrandsdalen, medens Armsfelt kunde sende den svenske Post over Guldalen til Røros og videre til Sverige. Han havde derhos i sine Hænder alle de Bygder, med hvilke Trondhjem ellers

havde sin Forbindelse, og det, som under andre forhold skulde have gaaet til Byen, kom nu til de svenske Soldater.

Alligevel havde ikke disse det godt. Dragonernes skammelige Flugt havde ikke svækket den norske Hær, der stod i Trondhjem og havde fri Tilførsel fra Søiden. Denne var lige kampberedt, og saalænge den holdt sig, kunde ikke Armsfelt være tryg. Trondhjem har aldrig været saa stærkt forsvaret, som under denne Krig, der viste, at de Summer, som i de forudgaaende Fredsaar havde været anvendte paa dens Fæstningsværker, ikke havde været bortkastede. Havde dette ikke været saa, kunde det have holdt meget haardt at forsvare Byen, og da havde det seet værre ud for de i den samlede norske Tropper.

Armsfelt havde med sin Hovedstyrke taget Stilling i Melhus, og var nu der henvist til Uvirkomhed. Fornemmelig led hans Hær ved Sygdomme, som bortrev Soldaterne i store Tal. Han havde at kæmpe med den farligste Fiende. Budde lod sig ikke løkke til Slag. Han forstod, at en Fabius Cunctator her var Manden.

Trondhjems Borgere vurderede dog ikke den Klogskab, som ledede den kommanderende General, og de lod ham ikke vederfares Retfærdighed. De knurrede og sølte sig brøstholdne ved Svenskernes Besættelse af deres Opland. De spurgte, hvorfor Soldaterne ikke drog ud for at slaa Fienden, og de talte skarpe, nedsættende Ord om den forsigtige General, der endnu ikke fandt den beleilige Tid inde for at rykke ud i aaben Mark. Hans egne Officerer kunde heller ikke rigtig forstaa, hvorfor Budde paa denne Maade holdt sig tilbage, og selv fra de militære Kredse søndensfjelds lod der en saadan uforstaaende Kritik.

I Virkeligheden var det ikke saa, at Budde laa uvirksom bag Trondhjems Befæstninger. Dette var fjernt fra hans Beregninger.

Uophørlig udsendtes Streifpartier, der trættede Armsfelts Folk, for hvem Patrouilleringen derved blev en besværlig Tjeneste. Talrige smaa Skjærmysser holdt Svenskerne i Ande, og stadig indbragtes der Fanger. Nordmændene, der kunde vælge Tid og Sted for sine Angreb, tabte ikke meget, og Fordelen var overveiende paa deres Side.

Saa hærjede snart den bitre Nød i Armsfelts Leir. Vinteren var haard, og det var kun saa af hans Soldater, som kunde komme i Hus. Leirpladsen var aaben, udsat for alskens Veir, og Soldaterne havde kun et elendigt Udstyr med Klæder. De lagde Beslag paa det Lille, som fandtes, og siden var der ikke mere at faa. Hæren led overordentlig. Kun sjelden skal en saa stor Styrke i fiendtligt Land have lidt som disse Soldater, og dog formaaede Armsfelt at holde

længe ud. Ligeledes opretholdt han Disciplinen i Rækkerne. Heller ikke behandlede han Almuen håardt.

Budde paa sin Side havde det heller ikke ganske godt.

Sygdommen forplantede sig fra Fiendens Leir ind i Trondhjem, og det paaftaaes, at Besætningen i disse saa Maaneder mistede henved 1500 Mand, — et stort Tal, naar det hele kun var 8500. Alligevel maa Armfelts Tropper forholdsvis have lidt endnu mere. Desuagtet forberedte han, tro mod sin Konges Befaling, endnu en Storm paa Trondhjem.

Imidlertid indtraf den Begivenhed, der maatte tvinge ham til at opgive alle Tanke paa en Storm.

Carl XII var ikke mere i de Levendes Tal.

En norsk Kugle havde den 30te November (gammel Stil) eller 11te December (ny Stil) endt denne Krigerkonges Bane, og efter den 20de December stod der søndensfjelds ikke en eneste svensk Soldat paa norsk Grund. Fra det søndensfjeldske skulde nu midt i Vinterens Hjærte en Afdeling paa 6000 Mand marschere til Trøndelagen og affjære Armfelts Tilbagetogslinje. Hans sammensmeltede Hær vilde, hvis en saadan Plan havde kunnet udføres, have været udsat for at blive fangen. Hans Redning kom i denne Henseende udelukkende an paa den Hurtighed, hvormed han kunde blive underrettet om Kongens Død, for derefter at begynde sit Tilbagezog.

Armfelt modtog Dødsbudskabet to Dage, forinden Budde var bleven vidende om denne store historiske Begivenhed. Armfelt benyttede sig deraf, og allerede den følgende Dag hævede han Leiren ved Melhus og traf sig opover Guldalen. Han kunde forudse, at der vilde blive sendt Tropper imod ham fra det søndensfjeldske, og han havde derfor straks opgjort sin Rute efter en Linje, der hurtigst vilde føre ham til Sverige. Det var Veien opover Guldalen og saa over Bukhammeren til Tydalen og videre paa Fjeldet til Handel i Jæmteland. Dette var den bedste Vei, og det er ikke rimeligt, at han først valgte den efter at have opgivet at lægge sin Vei over Røros, hvor han kunde risikere at møde de søndensfjeldske Tropper. Dette var en meget længere og fuldt saa besværlig Vei, der ikke vilde have budt nogen Fordele. Hans Stilling var en saadan, at han fra Begyndelsen af var henvist til at søge den korteste Hjemvei.

Omsværmet af norske Streifpartier marscherede saaledes den stærkt medtagne og sammensvundne svenske Hær opover Guldalen. Det var foldt Klarveir. Vinteren havde hidtil ikke havt synderlig Nædbør, og Budde har forklaret, at der ikke i Mands Minde var faldt saa lidt

Sne i nogen Vinter. Foreløbig var dette til Armfelts Fordel, idet herved de norske Skiløberkompagnier ikke saa let kunde skade ham. Imidlertid led han, selv paa denne Tilbagetogets første Del, noksaa meget; flere af de svenske Afdelinger bleve opsnappede og affkaarne. Hovedhæren kom dog lyffelig frem og passerede uden større Uheld Fjeldet, saa tilsidst den hele Styrke var samlet i Tydalen. De svenske Tropper, som havde besat den sydlige Del af Amtet, og derunder bl. a. havde Post paa Røros, stodte her til. Endnu havde intet Rygte naaet dem om, at det søndensfjeldske Korps var under fremrykning, og de forlod sine Stationer uden at have seet disse.

Den værste Del af Veien stod endnu tilbage. Under almindelige Omstændigheder kan denne ikke siges at være et saa farligt Stykke, som det senere er blevet sædvanligt at forestille sig den. Men Fjeldet kan, naar det sætter ind med Storm, være overmaade veirhaardt, og nu traf Armfelt netop ud for nogle saadanne Uveirsdage. Historien kjender flere Marscher over Tydalsfjeldene, hvormed det er gaaet godt. Men det var under gunstigere Veirforhold. Da Armfelt foretog sin Overgang, vare disse derimod saa flette, som det vel var muligt.

Udgangspunktet for Armfelts navnkundige Marsch var Gaarden Østby i Tydalen. Derfra brød hans Hær op den 31te December 1718 (gammel Stil) eller 11te Januar 1719 (ny Stil). I godt Veir drog man ud, og Hærens første Afdeling slog første Aften sin Leir ved Foden af Østfjeldet, paa et Sted, som fremdeles har bevaret Navn af Svenskemyrren eller Svenskeleiren. Næste Dag kom den øvrige Del af Hæren efter, og nu brød Uveiret løs. Det var Sneen, som omsider faldt. Storm og Kulde ledsagede Snefaldet, og de ulykkelige Soldater, som savnede Midler til at beskytte sig mod et saadant Veir, maatte udstaa ganske overordentlige Lidelser. Her lader det sig ikke gjøre med nøiagtige Tal at angive, hvor mange der fandt Døden i den haabløse Kamp med Elementerne, eller som bagefter bleve hjælpeløse for Resten af sit Liv. Der har været anført store Tal. Men disse maa bero paa Overdrivelser. Sandsynligheden taler for, at den Opgave er rigtig, som angiver følgende Tal: 600 Døde, 200 Skadefrosne og 300 Syge, foruden den største Del af Troskuffene. Der har været talt om, at 4000 Mand, ja endog 7000 frøs ihjel paa Fjeldet. Antagelig var den hele Styrke, der foretog denne sorgelige Marsch, ikke mere end omkring 6000 Mand.

Det var en håardt medtagen Hær, som tilsidst naaede over Fjeldene og atter samlede ved Dufed i Jæmteland. Armfelt havde alligevel løst sin Opgave at føre den største Del af de til hans Ledelse

betroede Tropper tilbage til Sverige. Han kan ikke rammes af nogen Dadel. Uansvaret for, hvad der skede, ligger helt hos Carl XII. Hæren var bragt hjem, om end med store Tab. De svenske Tropper, som havde staaet indenfor Trondhjem, trak sig tilbage over Sulefjeldet, ogsaa med sølelige Tab, men slap dog bedre derfra end Hovedhæren.

I de norske Tøihuse gjemmes Vaaben og Brystharnisser, som senere bleve bragte ned fra fjeldet. At se disse og erindre, hvad det var for Lidelser, deres Bærere havde at gennemgaa, forinden de drog sit sidste Suk i de kolde Snedriver, som Vinden hvirvlede op om dem, er gribende. Det er som at staa foran de franske Kanoner, der i 1812 faldt i Russernes Hænder og nu ligge i de lange Rader foran det store Arsenal paa Moskvas Kremlin. Armfelts Tilbagetog i 1718—1719 kan i flere Henseender sammenlignes med Napoleons i 1812. Det krævede — naar Hensyn tages til den korte Tid — i forhold flere Menneskeliv end dette, og hvis Armfelt havde maatte marschere en ligesaa lang Vej som den store franske Armée, er det uvidt, om nogen af hans Tropper vare komne hjem. Franskmændenes Tilbagetogslinje var kun 1200 km., Armfelts over fjeldet neppe mere end 60—70. Den svenske hær Lidelser varede kun et Par Uger. Siden fandt Soldaterne Ly paa de jævnelandske Bondegaaarde.

Ogsaa et andet synligt Minde om dette ulykkelige felttog er bevaret. Det er den Slæde, hvori Armfelt selv kjørte over fjeldet, en solid gammeldags Slæde. Armfelt bragte denne med sig tilbage til Finland, hvor den er skjænket til det historiske Museum, som har faaet sig anvist sit Lokale paa Albo gamle Slot, og den hører nu til denne Samlings Mærkeligheder.

Da Stormen havde lagt sig, kom de norske Skiløbere op paa fjeldet, hvor der mødte dem et rædselsfuldt Syn. Deres Fører, Emahusen, har selv givet en Skildring af, hvad de saa:

„Jeg er ikke istand til at skildre den svenske Hærs Undergang, saaledes som jeg har seet den. Paa hele fjeldet er der ingen Ved at finde, og da de sidste marscherede op paa fjeldet, begyndte Uveiret, som vedvarede paa fjerde Dag. Det var et sørgeligt og gyfseligt Syn! Menneskerne laa døde i Hobe paa 30, 40, 50 og flere, i fuld Mundering med Ransel paa Ryggen, nogle med Geværet i Armen; andre laa døde ved Veien med Hænder i Haanden, ja, endog i Munden; Ryttterne stod paa Hovedet i Sneen langs Veien, saaledes som de vare kastede af Hestene. Mange havde slaaet Kolberne af sine Geværer for at gjøre op Ild med — nei, jeg kan ikke beskrive det! Jo læn-

gere man kom op paa fjeldet, des flere døde Mennesker og Heste fik man at se. Blot saa saavel af Kavaleriet som af Infanteriet, kunne være komne over fjeldet; de, som ere det, maa være forfrosne, hvad Rang de end indehave; thi Veiret og Kulden var altfor gjennemtrængende“.

I disse Ord har han skildret det første Indtryk af, hvad han saa.

Det har ogsaa været et af de Syn, som vare vanskelige at faa ud af sit Minde. To og tyve Aar senere har Emahusen atter skildret sine Oplevelser ved samme Leilighed i disse Ord:

„Jeg saa vel den halve Del af Folkene og en Hobe Heste ligge døde paa fjeldet og nogle hundrede Heste omkringløbende med Sadel og fuld Ekvipage, hvilke ikke andet kunde end maatte frepere. Man kan tænke, til hvilken Uderlighed Nøden gik, at da fjeldet var balt uden Skov, havde den gemene Mand af Mangel paa Brænde slaget Skjæsterne fra deres Gevær, lagt dem i Dyrge tilfammen og gjort en Ild op deraf for at varme sig ved; jeg fandt sommestedes Folkene, ligesom de havde lagt sig om Ilden, døde.“

Indtrykket af et saadant Syn var sørgeligt, og den Skildring, som Skiløbernes Chef har givet af, hvad han saa, kan da ogsaa indeholde den bedste forklaring af Grunden til, at der hurtig kom i Omløb overdrevne Beretninger om det Tab, som Armfelt havde lidt. Døden havde reist Varderne efter den Vej, han marscherede, og for dem, som fulgte efter, var det let at finde Hærens Spor. Oppe paa fjeldet gravedes de Døde ned. Slagmarken bliver ofte de faldnes Grav, og saa blev det ogsaa paa denne store vide fjeldets Slagmark, hvor siden de høie Grænsfjælde have staaet som Mindesmærker over dem, som sank i Døden under Marschen henad de store Vidder.

Den 6te September 1892 blev der ved Dufed gamle Skanse indviet en Mindesten, der var reist til Ære for Armfelt og hans Hær. Den bærer den korte, men smukke Indskrift: „1719 års Caroliner af fosterlandet.“ Mindet om den hjemføjte Hær har der fundet en smuk Form.

Gjennem sit Tilbagetog har Armfelt vist Opmærksomheden for sin Bedrift. Mindre paaagtet staa hans Modstander, Generalmajor Vincents Budde. Hans i Samtiden døde forhold har dog hos Æfterslægten fundet Paaskjønnelse, og hans Forsvar af Trondhjem er at regne for en af de Bedrifter, som Fædrelandet ikke kan glemme.

Trondhjem i fortid og Nutid.

Budde er en af Norge høit fortjent Mand. Et taknemmeligt Folf kunde godt reise ham en Mindesten.

Det er et besynderligt Skjæbnens Spil, at medens Sverige har hædret baade Carl XII og Armsfelts Soldater, har Norge ikke fundet Opfordring til at reise deres to tapre og seierrige Modstandere selv den tarveligste Stenstøtte. En Søile for Barthold von Landsberg paa Fredriksten og en for Vincents Budde i Trondhjem vilde ikke være uoverkommelige, og ligesaa vilde det være passende, om der paa Kongsgaarden i Trondhjem var en Sal, hvori der var samlet Portræter af de Mænd, som havde kjæmpet for at bevare Trøndelagen som norsk Landskab.

Hvis den fremsatte Tanke om at gjenreise Åkershus Slot kan blive gennemført, vilde det være en passende Anvendelse for nogle af dets Sale at samle et Galleri af fortjente Nordmænds Portræter fra de Aarhundreder, i hvilke Slottet anvendtes som Kongeborg. Det er ingen ringe Sag, at en Slægt har Anledning til at se Ansigtstrækkene hos Fortidens fortjente Mænd. De spundne Tider manes derved paa ny frem for Tanken, og med dem levendegjøres igjen de store Bedrifter fra Fortiden.

Som den norske Fabius Cunctator har Vinc. Budde ikke saa let for at begeistre. Der er ingen enkelt Stordaad, ingen lysende Kamp, som knytter sig til hans Navn, og dog er hans Gjerning fuldt saa stor som nogens, der har glimret paa Kampens Dag. Han mindes som den flogne, forsigtige Hærfører, der vidste at beregne sine egne og Fiendens Kræfter og ikke lod sig lokke til Slag gennem Udfordringer. Hans Evne til at forudse, hvad der kunde komme, og hans tilbageholdende Manøvrering sikrede i 1718 Trondhjems By, som en mindre forsigtig General let kunde have forspildt. Budde udnyttede fuldt alle de Fordele, der aabnedes ham. Uden at blotsille sig, lod han Armsfeltet mærke, at han, som denne var en betydelig Hærfører, der var den Post helt voksen, paa hvilken han var stillet.

Norge var i de første Dage af Januar atter befriet for den fiendtlige Invasion; men først i 1720 sluttedes Freden. I 1719 vare de trønderiske Regimentter (nu tre i Tallet) og Dragonerne søndenfjelds, uden dog at udrømte noget af Betydning. De kjæmpede paa Kongsvingerkanten.

Senere var der ingen Anledning til at se fiendtlige Tropper rykke over Grænsen, og der kom de lange Fredsaar, hvori Hærens Brugbarhed ikke blev sat videre paa Prøve. Der var nogle Udrykninger og nogle militære Samlinger; en enkelt Gang sendtes der trøn-

deriske Tropper lige til Holstein og Mecklenburg, da der under Keiser Peter III's Regjering var Anledning til at frygte Udbrudet af en Krig med Rusland, og i 1788 var der nordenfjelds opstillet et Korps, som var parat til at rykke over Grænsen som den russiske Keiserindes Allierede i Kampen mod Sverige. Men dette kom ikke til at drage ud. Saa var der den forbigaaende, korte Krigstilstand i 1801, da den britiske Flaade angreb Kjøbenhavn.¹⁾

*

*

*

Krigen i 1808 foranledigede, at der maatte trækkes nordenfjeldske Tropper til Søndre Østerdalen og Solør for at være med paa Dækningen af den søndenfjeldske Grænse. De fik derved Anledning til at deltage i en vasser Bedrift og vise, at de ikke i den mellemliggende roligere Periode havde tabt sin gamle krigeriske Dygtighed. Paa denne Tid stod der Ry af de trønderiske Regimentter. Man saa hen til dem som til Typer af norske Soldater, og ikke uden Grund. Der var i disse Regimentter et godt Stof til Krigere, og Trøndelagens Befolkning var netop i den Henseende bleven en helt anden, end den havde været i 1564 og i 1612. Oprettelsen af en virkelig national Hær, Bevidstheden om, at denne var istand til at forsvare sit Land, havde her gjort Underværker, og Krigstjenesten var bleven populær. „At tjene Kongen“ var nu blevet en Ære, og Folket stode paa sin Hær.

Krigen med Sverige var udbrudt om Vaaren 1808; de nordenfjeldske Tropper havde først og fremst den Opgave at dække sine egne Grænser og skulde dernæst afgive forstærkninger til den søndenfjeldske Hær. Der var nu kun to trondhjemske Regimentter, af hvilke hvert sendte sin Grenaderbataillon søndenfjelds, hvorhos et Skiløberkompagni til en Tid gjorde Tjeneste i Elverum og nedover i Solør.

Her var det, at Trønderne knyttede sit Navn til fægtningen ved Trangen, hvor de med Bravour kjæmpede under sin tapre Chef, Major Ræder. Den svenske Anfører var Oberst Gahn, en tapper, men vistnok ogsaa meget uforsigtig Mand. Hans Tropper vare ved denne Leilighed de norske noget underlegne i Tal, og de maatte kjæmpe i en meget uheldig Stilling. Men de kjæmpede med Tap-
perhed.

¹⁾ At trønderiske Tropper have været med i den spanske Arvefølgekrig, er sandsynligt. Men det hele Spørgsmaal om de norske Regimentters Deltagelse i denne er saa uklart, at jeg ikke kan indgaa paa nogen Behandling deraf uden et nærmere Kildestudium.

Bahj havde af egen Drift, uden at tænke paa, at Svenskerne allerede havde gjort Erfaringer paa de samme Steder, rykket over Grænsen med en Bataillon af Dal Regimentet. Den 25de April blev han omringet af en norsk Troppestykke, hvorimellem de trønderiske Grenaderer udgjorde den overveiende Del. Kampen førtes i et trangt Pas, hvor de svenske omringedes fra de tre Sider og paa den fjerde trængtes ind mod en brat fjeldvæg. Tilslidst blev Stillingen fortvovlet, og Svenskerne maatte overgive sig. Nogle sprængte Afdelinger vare saa heldige at redde sig hjem. Den større Del af Korpsen, omkring 400 i Tal, kom derimod med sin Anfører og flere af sine Officerer i norsk Fangenskab. Ræder og hans Trøndere havde her ved sin Tapperhed foiet et nyt, vakker Blad til den norske Hærs Krigshistorie.

Den danske Krigshistoriker, Ræder, Søn af Seierherren ved Trangen, der i 1844 selv besøgte Valpladsen, har om denne Kamp udtalt sig i følgende Ord:

„Distnok fortjener det Omtale, at de norske Officerer afstode til de svenske fangne Officerer, der alle bleve indkvarterede paa Bjørneby Gaard, deres Senge og toge selv Leie paa Straa. Saaledes førtes Krigen i disse Egne med stort Alvor og Tapperhed i Kampen, men med ligesaa megen gjensidig Velvillie, Opmærksomhed og nordisk Gæstfrihed, naar den var til Ende.

De Svenskes Anslag ved Glisen Elv blev altsaa tilintetgjort ved de norske Krigeres Tapperhed og Udholdenhed. Selv de Svenske tilagde dem den Ros, at de fægtede „som Vilde“, og i Sandhed maa man indrømme, at de Norske gik deres Modstandere rasst paa Livet og frygtede hverken Skud eller Bajonet. Befalingsmændenes Dygtighed og krigeriske Taft bidrog især hertil, og ved disse hæderlige Begivenheder fremstod saavel i Danmark som i Norge stor Begejstring for de Befalingsmænd og Troppesafdelinger, som især udmærkede sig ved Tapperhed og god Konduite. At blive nævnt i den kommanderende Generals Rapporter til Kongen blev kun den sande Dygtighed til del og havde derfor en vis Betydning i den offentlige Mening. Behoerne af Skuepladsen for disse sidste Begivenheder: Østerdalen og Solør, vare især begejstrede for de Tapre, til hvis Ære og Ros hædrende Sange bleve digtede og sungne. De Tapres Minde lever endnu i en yngre Generation, som har beholdt deres Navne i kjerlig, velvillig og patriotisk Erindring.”

Hvad her er sagt, indeholdt kun Sandhed.

I første Linje har det sin Anvendelse paa de tapre trønderiske Grenaderer, som væsentlig afgjorde fægtningen ved Trangen. I

Trondhjem søttes det levende, hvilken Ære Ræders Soldater der havde vist sin Hjembygd, og af denne Erkjendtlighedsfølelse fødtes Ønsket om at kunne udmærke de Tapre gennem et synligt Erindrings tegn. Et patriotisk Selskab i Trondhjem lod Ønsket blive til Handling og sammenskjød en Sum Penge, der skulde anvendes til et Hæderstegn for de tapre Trøndere af Staffeldts Brigade, d. v. s. Seierherren ved Trangen. Men dette kunde ikke opfyldes. Belønning af den Slags Fortjenester maatte være en Sag for Staten, ikke for Private. Den kommanderende General søndensfjelds, der var de tapre Trønderes øverste Chef, Prins Christian August, vilde ogsaa have indstiftet en Krigsmedaille, der kunde bæres af Alle, som havde udmærket sig i felten. Men heller ikke dette blev indvilget af Kong Frederik VI. I det Sted valgte han en anden fremgangsmaade, hvorved det Samme blev opnaaet. Den 28de Juni 1808 lod han Danebrogsordenen organisere. Fra hidtil kun at have omfattet en enkelt Klasse af Riddere, hvilken Værdighed udelukkende forleenedes til fyrstelige Personer og de mest høitstillede i Samfundet, blev det herefter en Orden, der med sine fem Klasser kunde uddeles til Alle. De tidligere Riddere (Riddere af det hvide Baand) blev nu Storkors; en ny Klasse Riddere indstiftedes, og dertil kom Danebrogsmandenes Hæderstegn af Sølv. Den norske Hærs tapre Officerer og Soldater fik ved den første Uddeling 62 af disse Udmærkelser, og disse efterfulgtes senere af flere.

Om just ikke foranlediget ved det trondhjemske Selskabs Initiativ er ialfald Danebrogsordenens Udvidelse bleven paaskyndet derved.

Mindre betydelige og mindre ærefulde var tvende Indmarscher, som fra det Nordenfjeldske i 1808 og 1809 foretoges i Sverige.

Kongen ønskede meget at se norske Tropper gaa over Grænsen og besætte Dele af det nordlige Sverige og gav derom Ordre til den kommanderende General nordensfjelds, General von Krogh. Denne efterkom ogsaa Befalingen, men opnaaede derved blot at foretage en militær Demonstration paa svensk Grund. Årsagen dertil er bl. a. at søge i den ringe Troppestykke, der blev sendt afsted.

Fra Værdalen og Stjørdalen førte Major Coldevin den 8de August en Afdeling paa 644 Mand ad forskellige Veie over Sul, Færen og Merafer frem til den af Svenskerne forladte Dufed Skanse, som nu blev ødelagt, hvorefter Marschen gik videre til Hjerpe Skanse, der havde Besætning og derfor opfordredes til Overgivelse, idet der tillige aabnedes Ild fra begge Sider. Den førnævnte danske Krigshistoriker siger herom: „Overgangen over Hjerpe Sund, i Nærheden af Skansen, var utulig uden stort Tab, og for med Detachements at

omgaa Skansen i flere Miles Afstand var Korpset for svagt. Havde de Norske ogsaa erobret Skansen, kunde de vel have demoleret, men med de havende Hjælpemidler og Levnetsmidler ikke funnet forsvare den, saa lidt som man erobrer Lande og Provinser med Detachementer paa 6—700 Mand. Det norske Detachment maatte altsaa nødvendigvis atter gaa tilbage, saa meget mere, som Regnen gjorde Veiene ufremkommelige og derved Tilførselen af Ammunition og Levnetsmidler fra Trondhjem næsten umulig, hvilke alene kunde bæres paa Hesteryggen, eller som det i Landet heder: paa Kløv."

Major Coldevin tiltraadte altsaa den 17de August sin Tilbage-marsch, der gik over Skurdalsporten, og var den 19de atter nede i Merafer.

Fra Røros rykkede, ogsaa den 8de August, Oberst Bang med 558 Mand over Grænsen og opholdt sig nogle Dage i de øverste Dele af Herjedalen, for atter at marschere hjem. Den 16de August var den hele Afdeling tilbage paa Røros „uden nogetssomhelst Tab."

For begge Afdelinger havde det angivelige Viemed været at indhente Oplysninger om Rusernes Stilling. Men saadanne kunde ikke erholdes i de øvre, afstængte Dale, og den hele Indmarsch blev saaledes uden nogen Nytte. Uanset de vundne Erfaringer blev alligevel Forsøget gentaget i det følgende Aar, men da under lidt vanskelige forhold og ikke uden Risiko. Ogsaa denne Gang hed det, at man paa den Maade skulde indhente Oplysninger om Ruserne. Troppernes Styrke var i 1809 adskillig større, end den havde været i 1808.

Over Værdalen og Stjørdalen rykkede der frem tre Kolonner, paa tilsammen 1824 Mand, om hvilke Ræder siger: „Korpset var i det Hele saare tarvelig udrustet og klædt. Vienvidner have udsagt, at Mandskabet i deres Ydre snarere lignede armerede Betlere, end Krigere, bestemte til et Krigsforetagende i et fiendtligt Land. Kjernen bestod af Dragoner tilfods, armerede som Infanterister, af nogle Afdelinger af 1ste og 2det trondhjemske Infanteri-Regiment; Resten var Landeværn, saare ufuldstændig armeret og udrustet."

Expeditionens forløb byder ingen nævneværdig militær eller historisk Interesse. Derimod knytter der sig til den en ret mærkelig Episode, der har Betydning for Landeværnet. Ved Reskriptet af 15de Januar 1742, der paabød dettes Oprettelse, var der kun paalagt det Tjeneste til Landets Forsvar „uden nogenfinde af Landet at vorde udkommanderede." Nu skulde altsaa Landeværnet føres over Rigsgrænsen, til Krig udenfor sit eget Land, og det tilmed under ugunstige forhold, med daarlig og mangelfuld Udrustning.

Dette tiltalte ikke Landeværnsmændene, og de mente at være i sin gode Ret, naar de negtede at gøre Krigstjeneste udenfor Rigets Grænser. De marscherede godvillig til Rigsgrænsen; men der gjorde de Holdt og vægrede sig ved at marschere videre. Her var gode Raad dyre for Officererne.

Ved første og tredie Kolonne lyffedes det at overtale Folkene med det gode, saa de fleste godvillig gik over Rigsgrænsen: „dog mange af dem vilde ikke frivilligen gaa med og vendte derfor om og drog til deres Hjem, uden derfor at kunne tiltales eller straffes."

Ved anden Kolonne maatte der bruges Magt. Lieutenant Heidmann sagde til Landværnet, at frem skulde de, — døde eller levende, lige meget. Han satte Dragonerne bagerst og drev dem saaledes over Grænsen. Ræder siger videre: „Da Landeværnet nu engang var bragt over Grænsen ved disse forskellige Midler, forrettede det senere frivillig Tjeneste og opfyldte nøiagtig og vel ethvert det paalagt Hverv. Dog med saadanne Tropper og Hjælpemidler erobres ikke Kongeriger."

Sandheden heraf kan ikke negtes.

De trønderiske Tropper kom paa denne Marsch til Hjerpe Skanse, der nu var forladt, og lidt længere. Men derfra tiltraadtes Tilbage-toget, en meget betimelig forholdsregel. Hvis ikke dette var skeet, var der al Udsigt forhaanden til, at de vare blevne omringede, og de vilde da enten være blevne fangne eller have været nødsaget til at bryde sig igennem med stort Mandefald. Naar de saaledes uantastet kom hjem, skyldtes dette for en væsentlig Del de eiendommelige politiske forhold, som paa denne Tid bestod mellem Rigerne.

Expeditionen havde ikke taget mange Uger. Den 5te Juli gik de første Tropper over Grænsen, og den 1ste August gik de atter tilbage over denne. Ved Røros var der opstillet en Afdeling paa 1400 Mand. Men denne kom overhovedet ikke til Anvendelse og blev rolig hjemme.

Medens altsaa Trønderne nede i Solør havde indlagt sig en stor og varig Berømmelse som nogle af Fædrelandets bedste Soldater, havde Krigen nordensjælds ikke givet dem Anledning til at udmærke sig. Snarere kunde det tænkes, at saadanne resultatløse Marscher maatte nedslaa og afflappe den ægte fædrelandske Krigerstemning, og derigjennem have en meget uheldig Virkning. Det var ikke til dem, som værnede om de nordensjældske Grænser, det patriotiske Selskab i Trondhjem vilde have skænket sit paatænkte Hæderstegn, men til de trønderiske Grenaderer i Solør. Fra dem kom der en stærk Begeistring,

og denne kunde i Hjembygden gjenoprette, hvad der forspildtes ved de fortvarige Indmarscher paa svensk Grund. Mærkelig nok anfaaes det paa høieste Sted paafrævet ogsaa at belønne disse Bedrifter med lignende Udmærkelser som de, der vare faldne i Grenaderernes Lod efter den blodige Kamp ved Trangen.

Fra svensk Side var der i Krigsaarene 1808 og 1809 ikke paa-tænkt nogen Demonstration eller Indmarsch i Trondelagen, og der førtes forsaavidt denne Gang heller ikke nogen „Kamp om Trondhjem“. Angrebene kom søndenfjelds, og det var der, de hovedsageligste Krigsbegivenheder forefaldt. Men Trønderne have ogsaa i dem sin væsentlige Andel og dele Æren med sine søndenfjeldske Vaabenbrødre.

Saa kom den sidste Krig. Ogsaa den kastede Glans over de tapre trondhjemske Regimenter.

*

*

*

Krigen i 1814 bragte kun lidet af Bedrifter. Den stadige Tilbagemarsch paa Smaalenenes brede Flader var nedslaaende for folkets nationale Bevidsthed. Ulykkelig havde de høie Ord lydt om Seier eller Død, og de fleste havde levet sig ind i Bevidstheden om, at der nu maatte følge nogle store Handlinger. Idet nu disse udeblev, slappedes den nationale Bevidsthed; der opstod Tanker paa, at Norge havde været udsat for et hæsligt Forræderi, og mod de samme Mænd, i hvis Hænder folket nys med Tillid havde lagt sin Skjæbne, vendte der sig nu en heftig Forbitrelse, der krævede sine Ofre.

Folketstemningen var imidlertid her vildledet.

Forholdene vare, gennem Indgriben af Stormagternes Kommissærer, blevne saadanne, at Krigen maatte ledes paa denne Maade. Den norske Konge maatte ofre sin Krone, medens Norge, til Vederlag for hans personlige Aftræden fra den politiske Skueplads, erholdt Tilsagn om at bevare sin fulde Selvstændighed i forening med Sverige. Dette laa ikke klart i Dagen for Samtiden. Nu forstaaes Sammenhængen, efterat alle Dokumenter ere bragte for Dagen, og det er blevet muligt at se Begivenhederne i deres rette indbyrdes Forhold, — hvad der var Marsag, og hvad der var Virkning.

I 1814 saa man mørkt paa denne baglænds Krig.

Kun et eneste Lysspunkt syntes der at være, og det var Oberstlieutenant Krebs's Seier ved Matrand. Her var det, Trønderne paa ny hævdede sit Krigernavn, og fra Fægtningen ved Matrand

lyser den sidste frigeriske Glans ud over de tapre trondhjemske Regimenter.

Oberstlieutenant Krebs stod ved Kongsvinger med en Styrke af omtrent 2300 Mand, af hvilke omtrent en Trediedel var Trøndere, en Bataillon eller 750 Mand af andet trondhjemske Infanteriregiment, anført af Major Stang. Det var den 1ste August, Krebs modtog Efterretningen om, at en svensk Styrke under Generalmajor Gahn var under fremrykning og allerede havde passeret Magnor. Gahn var den samme Chef, der i 1808 havde anført Dal Regimentet ved Trangen og der var bleven fangen. Han kjæmpede nu i et noget lignende Terræn som ved hin Anledning, hvor alle Hensyn maatte opfordre til Varsomhed. Alligevel gif han paa og synes ikke at have næret Betænkelighed ved at fordybe sig ind i et Strøg, hvor alle Fordele skulde være paa den forsvarende Parts Side.

Krebs oppebød Angrebet i den ypperlige Stilling ved Eier, og her modtog han den 3die August Gahn og hans Tropper. Alle deres Forsøg paa at trænge frem viste sig forgjæves, og mod Nattens Frembrud maatte Gahn tiltræde sit Tilbagetog.

Den følgende Dag traf han sig tilbage til Midtffog og vilde derfra vende hjem til Sverige. Saasnart Krebs fik Efterretning herom, bestemte han sig for at forfølge og tilføie Fienden al den Skade, som det var ham muligt. Han delte sin Styrke. Den ene Del marscherede ad Skovveie over Præmhus til Skotterud, for der at falde Gahn i Ryggen, medens han med sin øvrige Styrke bestemte sig for at angribe denne i hans Leir ved Matrand. Den samlede Styrke paa begge Sider var omtrent lige. Men de norske Tropper, der først angreb Gahn, vare dennes folk i Antal meget underlegne.

Angrebet skede Kl. 4 om Morgenen den 5te August. Den svenske Hovedstyrke fik neppe Tid til at ordne sig til Kampen, og efter en Times Forsvar blev den tvungen til at trække sig tilbage. I denne Kamp var det, Major Stang og hans Trøndere var med, og de tog der sin store Del af Æren. Paa Tilbagetoget mærkede Gahn, at han var affaaen, og under den nye Kamp, der tog sin Begyndelse ved Skotterud, maatte han være forberedt paa at blive omringet og overgive sig. Han blev alene ved et Tilfælde reddet fra denne Skjæbne. De norske Tropper, som angreb ved Skotterud, havde i Kampens Hede spredt sig for meget, og paa det tyndeste Punkt af deres Skytterlinje lykkedes det Gahn at komme igjennem og slippe tilbage til Sverige.

Uter igjen havde Nordmændene kjæmpet som Vilde. I Haandgemængen havde de, naar Ammunitionen slap op, grebet sine Knive

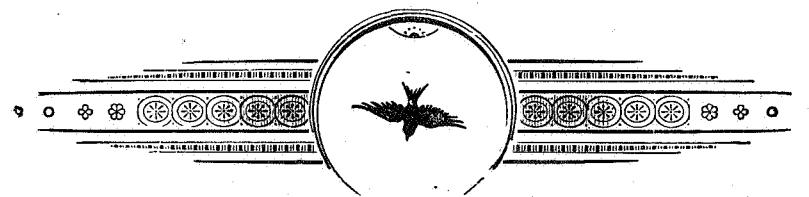
og gaaet paa med disse i Haanden. Kampen var meget haardnakket og blodig. Uagtet der ikke havde været store Troppemasser i Jlden, saa var her dog kjæmpet med et Raseri og et Mod, som gjør denne Træfning til et mærkeligt Uffnit af vor Krigshistorie.

Den 3die og den 5te August ere Mærkedage i denne; de ere tilige to af Trøndernes Hædersdage.

Man har tillagt Kampen ved Matrand en urigtig Betydning, som om den skulde have foranlediget Aabningen af de Underhandlinger, som førte til Konventionen i Moss. Men det er urigtigt. Disse vare allerede aabnede, forinden Gahns Nederlag var bekjendt. Men det formindsker ikke Seierherrernes Ære.

Snart efter ophørte, ved nævnte Konvention, den sidste Krig, som har været ført paa den skandinaviske Halvø. Men paa vor Krigshistories sidste Blad staar for alle Tider indskrevet andet trondhjemske Regiment, som var med at redde den norske Hærs Krigerære.

Dermed er da ogsaa denne korte Skildring til Ende.

Griffensfeld på Munkholmen.

24

Rigsarkivar A. D. Jørgensen.

Et par kilometer nord ud for Nidelvens munding (Nidar-os) ligger i Trondhjemsfjord en lille holm, der i oldtiden opnævntes efter Elven: Nidarholmen. Her var rettersted, og det fortælles, at Håkon jarls hoved her var bleven stillet op som mål for hans fjenders stenkast.

Da Knut den store havde fordrevet kong Olav Haraldsøn fra riget, grundlagde han her et Benediktinerkloster med engelske munke, det første i Norge; det fornyedes senere af Magnus Barfods lændermand Sigurd Uldstreng og blev da indviet til den hellige Laurentius. I årenes løb blev „Holme Kloster“, som det i regelen kaldtes, et velhavende abbedi, det eneste nord for fjeldene; dette abbedi spillede gentagne gange en fremtrædende rolle i tronfejderne. Særlig bekendt blev hertug Skules ven Rita-Bjørn (Skrive-Bjørn), der gjorde sit bedste for at støtte den genstridige jarl mod kong Håkon. En varigere berømmelse knyttede sig til klostret på Munkholmen ved den ældste fremstilling af Norges historie, der her er ført i pennen. Forfatteren var en norsk munk Tjodrik, i sidste tredjedel af det 12. århundrede; som grund til, at han påtog sig dette vanskelige arbejde, nævner han i tilegnelsen til erkebiskop Augustinus, at Nordmændene ikke burde stå tilbage for andre oplyste folk, hos hvilke forfædrenes ihukommelse holdes i ære.

Klostret nævnes sidste gang i anledning af den ildsvåde, som i våren 1531 lagde det i aske; det samme uvejr, som ødelagde staden